

Magistrale

Slovencam nov poet tvoj v'enec vije
Dan svojih bi spominj in tvoje hvale,
Iz serca svoje so kati pognale
Mokro-cveteče rožce porije.
Iz krajov niso hi v njih sonce sije,
Čelice so blagih sapic pogrešvale,
Čeprav sape niso jih pihljale,
Nih vterjano obdajale so skale,
Viharjev jernih mirale domačije.
Izdihleji solaci so jih redile,
So moč jim dale rasti nesvala,
Zatirale so temnih ur jih sile.
Lej! tvoj je blede njih cvetja valo,
Tim iz oči ti pošlje žarke mila,
In gnale bodo nov svet bolj vaselo.

V tej številki sodelujejo:

Andrej Bartelj
Marjan Bauer
Filip Robar
Tone Knez
Emilijan Cevc
Marjanca Kočevar
Janja Kastelic
Milena Medic
Janez Kolenc
Daniel Brkič
Marjeta Dajčman
Franc Lovšin
Iztok Mrazek
Lidija Gačnik
Milan Markelj
Ivan Zoran
Branko Suhy
Karel Bačar

Prešernov rokopis Magistrala iz Sonetnega venca. Letos teče 150. leto od prvega natisa te umetnine.

Andrej Bartelj
Marjan Bauer

Nestor dolenjskega muzealstva

Konec lanskega leta je profesor Janko Jarc, ravnatelj Dolenjskega muzeja v pokoju, obhajal osemdesetletnico življenja. Vsekakor je to doba, v kateri se vsakemu človeku nabere obilo doživetij, dogodkov, izkušenj, spoznanj, da ga je vredno kaj vprašati in mu pozorno prisluhniti. Zlasti če je to človek, ki je bil vse življenje duhovno izredno aktiven, ustvarjalen, snujoč duh in tako rekoč nenehoma v središču dogodkov, ki so danes krajevna ali slovenska kulturna zgodovina. Začelo se je že v Jarčevih mladeniških letih, ko je kot dijak novomeške gimnazije bil aktivna priča pomembnemu kulturnemu prebujanju mlade generacije, ki je po končani prvi svetovni moriji vzcvetela kot izredno močno in še danes pomembno ekspresionistično umetnostno gibanje, znano kot novomeška pomlad.

Za generacijo novomeške pomladi, kateri so med drugim pripadali Anton Podbevšek, Božidar Jakac, Miran Jarc, Marjan Mušič, Zdenko Škally, v širšem duhovnem snovanju tega izredno bogatega časa pa so se udejstvovali tudi Slavko Grum, Vladimir Premru, Franc Hermann, po svoji naravnosti pa jim je pripadal tudi nekaj mlajši gimnazijec Janko Jarc, je značilno, da je vse življenje obdržala izredno tesne in plodne prijateljske in ustvarjalne stike. Glavno vezivo teh razmerij je bilo Novo mesto, ljubljeno mesto njihove mladosti, ki mu ostajajo privrženi do konca. V čustvenem, strokovnem in duhovnem pogledu.

Še posebej je bila dragocena tesna prijateljska navezanost trojice Božidar Jakac, Marjan Mušič in Janko Jarc. Z nedavno smrtjo Marjana Mušiča sta ostala še Božidar Jakac in Janko Jarc, ki sta poleg telovadca in olimpijca Leona Štuklja, univ. prof. ing. mont. Ermina Teplyja in gozdarja Alojza Mušiča edina živa predstavnika tistega bleščečega obdobja novomeškega duhovnega življenja.

– Bili ste tako rekoč ustanovitelj, prvi in dolgoletni ravnatelj Dolenjskega muzeja. Kakšne zgođe in nezgođe so spremljale ustanovitev in delovanje te pomembne kulturne ustanove?

„Začetki segajo v predvojno obdobje, ko sem na novomeški gimnaziji poučeval zgodovino. Najprej smo ustanovili muzejsko sekcijo pri Olepševalnem društvu, katerega predsednik je bil brivski mojster Ferdo Buk. Na veliki obrtni razstavi v Novem mestu 1936 – bila je v meščanski šoli – smo imeli tudi zgodovinski in umetnostni oddelek. Za ustanovitev muzejskega društva, do katere je končno prišlo v začetku leta 1941, so bili poleg dr. Lojzeta Turka profesorja na novomeški gimnaziji, obetajočega študenta umetnostne zgodovine Jožeta Gregoriča in še nekaterih, so bili torej, kakor se v današnjem času čudno sliši, zelo zavzeti tudi člani obrtnega društva. Posebej kleparska oz. ključavničarska mojstra Knaflič in Mirtič ter brivec Buk. Omeniti pa je treba tudi odvetnike dr. Vasiča, dr. Režka, dr. Grosa, dr. Trošta itd.

Poudariti moram, da se je po prvi vojni zanimanje za krajevno zgodovino v Sloveniji izredno

povečalo. Ne samo v večjih središčih, ampak tudi v krajih, kot sta Krško in Kostanjevica. Novo mesto, ki ima izredno bogato in burno zgodovino, si je prizadevalo še toliko bolj, čeprav dotedanja skrb mesta in meščanov za svojo kulturnozgodovinsko dediščino, še posebej velja to za arhivsko gradivo, zasluži vse prej kot pohvalo.

Za profesorski izpit sem dobil pri prof. Kosu nalogo, naj raziščem stanje novomeških arhivov. Moje ugotovitve so bile porazne. Novomeščani, ki so s takim ponosom gledali na svoje mesto, se za dokaze slavne preteklosti niso dosti brigali. Z mojim takratnim študentom Milanom Dodičem sva kupe starega papirja, ki so mu rekli arhiv in ki je bil na podstrešju rotovža, reševala, župan dr. Režek pa nam je v meščanski šoli dal na razpolago prostor, v katerega sva nosila žalostne ostanke.

Takoj na začetku vojne pa je bila meščanska šola bombardirana in le takojšnji in zavzeti akciji dr. Alojza Turka gre zahvala za rešitev arhiva. Pri nevarnem reševanju – šola je gorela – sta mu pomagala takratna dijaka Janez Penca in Ivan Komelj. Kar se je ohranilo, je njihova zasluga.”

V sobi, v kateri je bil arhiv, ste hranili tudi dragoceni halštatski bronasti oklep, arheološko najdbo izrednega pomena. Znano je, da ste ta oklep izkopali vi. Kako je do tega prišlo in kakšna je bila nadaljnja usoda te dragocene najdbe?

„Leta 1939 je Društvo slovenskih fantov in deklet na nekdanjem živinskem sejmišču v Kandiji gradilo športni stadion. Bilo je med velikimi počitnicami, ko sem bil, sicer profesor v Ptuj, na svojem domu v Novem mestu. Nekega dne leta 1937 je k meni priteknel zasopel sel – zdi se mi, da je bil Jože Gregorič – in mi povedal, da se je pri kopanju nekaj pokazalo. Sel sem tja in zagledal zelen, patiniran rob. Mislil sem, da bi to utegnila biti celo situla. Previdno smo kopali in na koncu se nam je pokazal čudoviti oklep. Sprva sem ga hranil kar doma, kasneje pa v šoli v prostoru, kjer je muzejski odsek Olepševalnega društva zbiral za bodoči muzej namenjene predmete. In ko je šola 11. aprila 1941 ob nemškem napadu na Jugoslavijo gorela, je bila prva skrb dr. Lojzeta Turka rešiti oklep.

Še enkrat smo ga morali v Novem mestu rešiti, da smo ga potem le izgubili. Med vojno smo ga pred Italijani spravili v ljubljanski Narodni muzej. Tam je bil sicer res na varnem, vendar žal tudi pred zakonitimi lastniki Novomeščani. Leta 1951, ko sem postal ravnatelj Dolenjskega muzeja, smo oklep zahtevali nazaj, vendar se je izkazalo, da je že inventariziran v Ljubljani. Dobili smo samo kopijo. Mogoče pa je to celo sreča. Nihče namreč ne more reči, kaj bi se s halštatskim oklepom zgodilo, ko so v Dolenjski muzej pred leti vdrli italijanski tatovi starin in odnesli nekaj najbolj dragocenih arheoloških najdb.”

Vojna je očitno preprečila ustanovitev muzeja, ki bi gotovo zrasel iz muzejskega društva. Ob osvoboditvi je bilo treba vse zastaviti znova, muzejskega fonda tako rekoč ni bilo.

Med pionirska povojna dela iz zgodovine NOB na Slovenskem moramo na prvo mesto dati dela zgodovinarja Janka Jarca. Od njegovih številnih drobnih, a zato nič manj pomembnih del bi najprej omenili dobro napisan članek *Vdor vojske italijanskega imperializma v Slovenijo aprila 1941* (Tovariš 1948). Dalje je Jarc veliko pisal o partizanskih bolnišnicah in ambulantah, živahno je opisoval, kako so naši potegnili italijanske vojaške oblasti zlasti v Ljubljani, kar je sprožilo veliko okupatorjevo vojaško pripraviljenost (Obzornik 1948). Za *Koledar Prešernove knjižnice 1951* je opisal prvo leto osvobodilnega boja v Ljubljani, o čemer je pisal istega leta v *Tovarišu*. Zanimive podatke o uporni Ljubljani v letih 1942 in 1943 je objavil v *Koledarju Prešernove knjižnice 1952 in 1953* v *Zborniku Prešernove knjižnice*. Jarc je veliko pisal tudi o Beli krajini in svoji ožji, novomeški pokrajini... Vsa Jarčeva dela so pisana po dokumentih, Jarčev slog je jasen in prepriljiv.

(Iz Pregleda zgodovine NOB v Sloveniji dr. Metoda Mikuža)

Spoštovani tovariš prof. Jan-ko Jarc,

Arhivsko društvo Slovenije vas je imenovalo za svojega častnega člana kot prvega arhivarja Znanstvenega inštituta pri predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta.

Predsednik Arhivskega društva Slovenije
Kristina Šamperl-Purg, l. r.

„Pa ne samo to. Med vojno je bilo tudi ogromno stvari uničenih ali raznesenih na vse vetrove. Žal so se, kot v vseh prelomnih časih, pokazale tudi nizke strasti in nagoni, na dan je planila nebrzdana človeška pogoltnost, in marsikatera dragocenost, ki bi morala dobiti prostor v muzeju ali galeriji, je končala v nepravih rokah. Omenim naj, kako smo v najtežjih časih mislili za naprej. Ob kapitulaciji Italije sem bil še v bolnišnici v Kandiji. Tam je bil pod stražo karabinjerjev tudi Ivo Pirkovič, ki je za pričakovano bližnjo kapitulacijo pripravljaval obsežno akcijo za očuvanje okupatorskega arhivskega gradiva bodisi pred namernim uničenjem po umikajočem se sovražniku, bodisi pred uničenjem po naših lastnih ljudeh, ki bi znali v evforiji zmagoslavja uničevati tudi za zgodovino osvobodilnega boja dragocene arhivske vire. Dogovorili smo se, da zbrano rešeno gradivo prepeljemo v Dolenjske Toplice, kjer so ga nekaj našli in uničili Nemci, precej pa se ga je ohranilo. Žal pa nismo bili povsod zraven. Tudi po vojni ne.

Tako se je zgodila nepopravljiva škoda, ko so velik del novomeških arhivov leta 1949 in 1950 preprosto odpeljali na odpad. V Dolenjskem listu z dne 1. julija 1951 je bil objavljen celo tale poziv: „Podjetja, posnemajte Okrajni ljudski odbor v Novem mestu, ki je lani oddal Odpadu 1374 kg starega papirja, od leta 1949 do novembra 1950 pa celo 6133 kg starega papirja v vrednosti 8576 din!” In tako je za 8576 din šlo v nič 150 let novomeške zgodovine! In to kljub temu da je na pomembnost arhivskega materiala, ki je bil v posloju Okrajnega ljudskega odbora samo shranjen, Osrednji državni arhiv Slovenije večkrat opozarjal. Narejena je bila nepopravljiva kulturna škoda, za vedno smo izgubili tudi vse registre, indekse in druge poslovne knjige terezijanskega okrožnega urada od leta 1749 z urbarialnimi zapisi in drugimi arhivalijami vred.”

Kako ste kot partizan, kulturnik, domoljub in zgodovinar doživljali menda nujne požige gradov v dolini Krke, pomembnega materialnega in duhovnega bogastva te dežele?

„To so težka vprašanja. Vsekakor je to velika škoda, ne morem reči drugega kot – usoda. Gradove so v davnini zidali kot utrdbe fevdalcev. Z leti, ko je tudi turška in druga nevarnost minevala, so jih spreminjali v bolj udobna bivališča. V zadnji vojni pa je grad spet lahko postal utrdba in služil sovražniku kot oporišče. To je tragična usoda naših gradov. Partizani so sicer hoteli ohraniti kulturno in zgodovinsko bogastvo, ki je bilo za zidovi, in sicer tako, da so domačinom dali možnost stvari odpeljati. Takrat smo mislili, da bomo po koncu vojne dragocenosti spet zbrali in jim dali primeren pomen in mesto v muzejih, galerijah itd. Žal se je dostikrat obrnilo drugače.

Po končani vojni ste bili več let v Ljubljani v Znanstvenem inštitutu, iz katerega se je kasneje med drugim razvil tudi muzej NOB. Zakaj in kdaj ste spet prišli v Novo mesto?

„Vseskozi sem silil domov. Tu sem imel starše, na katere sem bil vseskozi tesno navezan, zdelo pa se mi je tudi, da sem Novemu mestu lahko koristen in potreben. Leta 1945 so oživili tik pred vojno ustanovljeno novomeško muzejsko društvo, za kar ima največ zaslug pokojni prijatelj Bogo Komelj. Takratni predsednik mestnega ljudskega odbora je bil kamnoseški mojster in partizan Franc Zagorc. Ob moji vrnitvi v Novo mesto leta 1951 je muzej formalno že obstajal, njegov prvi skrbnik je bil Slavko Strajnar. Muzej še ni deloval, imel je le prostor v prostiji, kamor smo zanosili, kar je ušlo medvojnemu bombardiranju meščanske šole.

Po zaslugi B. Komelja je bilo takrat v Novem mestu zbrano zelo veliko različnega, predvsem kulturnozgodovinskega gradiva (pohištva, slik, drobne opreme, porcelana, stekla itd.), zlasti iz gradov itd. Najprej so to blago shranjevali v gradu Struga, kasneje pa prepeljali v telovadnico meščanske šole, ki je bila nabitto polna vsega mogočega. Potem pa je prišla zapoved Zbirnega centra iz Ljubljane in vse so odpeljali, le nekaj drobcev je Komelju uspelo rešiti. Najprej je bilo treba dobiti primerno poslopje za bodoči muzej. S Komeljem sva mislila na mogočno, vendar med vojno hudo poškodovano stavbo nekdanje Križatiče. Po osebnih poznanstvih in prijateljskih zvezah smo iz republiškega proračuna dobili nekaj denarja za obnovo poslopja, potem pa sta krepko pomagala okrajni in mestni ljudski odbor. Potem se je začelo mukotrpno reševanje in zbiranje muzejskega gradiva na terenu. V začetku sem bil skoraj sam za vse. Moje načelo je bilo: zbirati, zbirati, zbirati. Poleg zbiranja gradiva za muzej je bilo treba organizirati in voditi arhivsko službo, skrbeti za varstvo spomenikov, svetovati pri adaptacijah in novih gradnjah, zlasti v samem mestu. Tukaj sam ne bi mogel nič opraviti. Bil se nekakšna novomeška roka svojih ljubih prijateljev Marjana Mušiča in Dorija Jakca, ki sta se z vsem znanjem in žarom zavzela za strokovno in ustrezno obnovo med vojno hudo ranjenega mesta. Naša trojica je imela pri tem in drugih prizadevanjih veliko neprecenljive podpore takratnih vodilnih ljudi, na primer Franca Pirkoviča, Maksa Valeta, Viktorja Zupančiča, Borisa Andrijaniča in še koga. Dobival sem tudi strokovne sodelavce. Zlasti neprecenljiva sta bila pomoč in prispevek arhe-

Tisti večer sem spoznal tudi Janka Jarca kot zelo razgledanega in bistrega človeka. Ostrmel sem nekega hipa, ko sem slišal njegove sodbe in ga poslušal, kako je čutil mistike Wassermanna, Rilkeja, Platona, razne letnice in razne sodbe o slovenstvu.

(Iz Kocbekovega Dnevnika 1951)

ologa Toneta Kneza, ki je ostal pri nas in ponese ime Novega mesta kot arheološki pojem v evropski kulturni prostor. Drugi pomembni sodelavec je bil prof. Jože Mlinarič, ki je iz novomeške gimnazije prešel v muzej in prevzel arhivsko službo. Tu je iz klasičnega filologa, kar je seveda še vedno, postal tudi pomemben arhivski delavec in zgodovinar in je danes med zelo vidnimi znanstvenimi delavci zgodovinske stroke. Ne smem pozabiti tudi tistih, ki so bili vneti in zavzeti zlasti terenski zbiralci, kot Franc Avsec, Slavka Ložar itd. Pa tudi ne tistih, ki so se v našem muzeju ustanovili le za krajši čas, ta čas pa bili zavzeti strokovni muzejski delavci, kot etnologa Danica Zupančič-Zevartova in dr. Janez Bogataj. Muzej se je širil, dobil je galerijo, pridobili smo bivšo Ropasovo hišo pa tudi novo stavbo za muzej NOB, ki ga uspešno vodi Anton Štampohar.

Zdi se, da z Novim mestom ni vse v redu. Veliko manj kot v vaših časih mislimo na njegovo podobo, kar je gotovo posledica nebrzdane gradnje in odločilne besede tistih, ki imajo moč in denar, občutek za lepo in skladno ter strokovnost pa sta bolj postranskega pomena.

„Že od leta 1919 živim v tej hiši na Grmu kot najemnik. Kaj so v zadnjih dvajsetih letih napravili samo iz Grma! Spominjam se začetkov IMV, ko je šlo za lokacijo agroservisne postaje v Žabji vasi. V takih zadevah sem se kot član ustrezne komisije MLO vedno obračal na Marjana Mušiča. Ta jim je lokacijo dalekovidno odsvetoval, saj je pravilno domneval, da se bo reč širila in končala s tovarno. Svetoval je lokacijo na Cikavi ali v smeri proti Zalogu ali Prečni. Takrat so samo zamahnili z roko, češ kdo bo šel tako daleč. Mušičeve preroške besede so označili za fantazijo in tako imamo, kar imamo. Avtomobilsko tovarno v mestu ali obratno.”

Profesor Janko Jarc še vedno dela. Njegova obsežna bibliografija še ni zaključena. Duh se ni utrudil. Po smrti prijatelja Marjana Mušiča je začel urejati njuno več desetletij trajajočo bogato korespondenco, mimo katere ne bo mogel nihče, kdor bo hotel dobiti pristen vpogled v duhovno podobo generacije, ki je mestu vtisnila neizbrisen pečat.

RUDI ŠPANZEL: Dobro jutro, gospod profesor, olje na platnu.

Emilijan Cevc

Samostanske dragotine

ANDREJ HERRLEIN: Sv. Elizabeta (detajl).

ANDREJ HERRLEIN: Sv. Elizabeta deli miloščino.

(Iz krškega kapucinskega samostana)

Krško v pretéklosti ni bilo kakšno izrazito umetnostno središče, vendar se je prizadevno vključevalo v umetnostne tokove, ki so v zgodovini oplajali slovensko domačijo. Včasih so pljusnili semkaj celo najvišji umetnostni valovi, spet drugič skromnejši, a miljejsko značilni, spočeti ob samih savskih bregovih. Odlične naplavine prvih so na primer stara krška župnijska cerkev v Leskovcu, ki je eden najlepših spomenikov severnorenosančne arhitekture na Slovenskem, in njen „zlati“ veliki oltar, ki je, kakor vse kaže, izdelek ljubljanskega rezbarja Avguščina Ferfilla, ali pa marmornati veliki oltar na Trški gori, ki je nastal v začetku 18. stoletja v ugledni ljubljanski delavnici mojstra Luka Misleja. A

tudi v samem Krškem je delovalo ali od tod izšlo več kiparskih in slikarskih mojstrov zrelega baroka — recimo kipar in kamnosek Kozma Müller, ki je v letih 1640-43 napravil nov glavni portal s stebri in kipi za zagrebško stolnico, slikar Anton Gabrič v šestdesetih letih 18. stoletja ali kipar Ignacij Ahrer, ki se je pozneje preselil v Radovljico. Slikar je bil tudi Anton Zeit, beneficiat pri Sv. Jožefu, katerega slike najdemo na Kozjanskem, njegova slika Zadnje večerje iz leta 1774 pa je svoj čas visela tudi v obednici kapucinskega samostana v Krškem. Na Vidmu je bil doma Janez Sohar, ki je leta 1644 poslikal leseni strop pri Sv. Rozaliji. Leskovec je rodil eno osrednjih slikarskih osebnosti našega 19. stoletja, Janeza Wolfa.

Pustimo obstrani lepo vrsto poznejših umetnikov, ki jih je življenje ali delo povezovalo s krškim mestom, in se omejimo le na tiste, ki nam jih razkriva zgovorna kronika novega razstavišča.

Seveda je že samostanski kompleks sam spomeniškega značaja in tesno povezan s krško kulturno zgodovino. Skupaj s cerkvijo se skladno vključuje v urbanistično mestno tkivo; mirno se podreja stavbam ob glavni cesti in jo hkrtati slikovito poživlja, cerkveni zvonik pa vzkipeva v mestni silhueti z nevsiljivim naglasom. Gre pač za skromno arhitekturo strogega beraškega reda, ki se je izogibala okrasnim poudarkom, vendar pa znala ob vsej preprostosti doseči vabljive in razpoložensko toplo ubrane detajle; te bo treba le očistiti poznejših predelav, pa bodo spet živo zazveneli in mesto bo pridobilo in ohranilo ambientalno in zgodovinsko vabljiv spomenik. Ustanovitev in zidavo samostana je sklenil redovni kapitelj leta 1634, 3. junija 1640 je položil novomeški prošt Nikolaj Mrav temeljni kamen, leta 1644 pa je cerkev in veliki oltar posvetil pičenski škof Antonio Marenzi.

Poleg častitljive baročne knjižnice s klasicistično stilno opremo so posebne dragotine samostana slike, od katerih nas mnoge pozdravljajo prenovljene v novem razstavišču. Nekatere kapucinske slike pa so se med zadnjo vojsko porazgubile ali našle drugo hranišče. Kronika sporoča tudi imeni podobarjev, ki sta izdelala v letih 1776 in 1778 Marijin in Antonov oltar v cerkvi; to sta bila mojstra Janez Krstnik Maucher in Ignacij

Kolb. Res ne segata med umetniške zvezde, sta pa rokodelsko solidna oblikovalca.

Kakor drugi redovi, tako so imeli tudi kapucini v svojih vrstah več umetnikov. V zadnji četrtini 17. stoletja je slovel kot arhitekt fr. Florentianus iz Gorice, kiso ga kot strokovnjaka pritegnili v posvet tudi ob zidavi nove ljubljanske stolnice; umrl je leta 1701 v Ptujju. Sredi 17. stoletja je tudi pri nas deloval slikar fr. Oswald, po rodu iz nemške Štajerske; zapustil je odlično sliko vseh svetnikov iz leta 1668 v kapucinski cerkvi v Vipavskem Križu. Prav v Krškem pa spoznamo — spet po zaslugi kronike — slikarja fr. Tomaža iz Kroke, kjer se je rodil 17. februarja 1689 in katerega laično ime je bilo Jožef Rautter de Rauttersbeg. Umril je v kapucinskem samostanu v Škofji Loki 21. maja 1751 štiridesetih letih redovnega življenja. Zapiski govore, da je „zapustil priče svoje umetnosti v mnogih samostanih“, vendar doslej njegovega dela nismo poznali. Za Krško je naslikal podobi Marijinega obiskanja in sv. Karla Boromejskega s skupino drugih svetnikov, obe iz leta 1740. In res najdemo v naši zbirki sliki s tema motivoma. Toda mar smemo obe pripisati fr. Tomažu? Slogovni razloček med njima je kar velik. Medtem ko kaže skupina s Karlom Boromejskim mehkejšo, slikovitejšo potezo čopiča, je kompozicija slike Marijinega obiskanja strožja, modelacija figur trša in gibi teles niti zdaleč niso tako sproščeni kot na prvi sliki, dasi bi pri obeh slutili vzore v bolonjskem slikarstvu poznega 17. stoletja. Morda gredo razločki na račun različnih predlog, ki jih slikar ni znal podrediti lastnemu izrazu; prav zato se zdita sliki tudi slogovno bližnji 17. kot pa 18. stoletju. Uganko o avtorstvu bo pač rešilo šele primerjanje s slikami po drugih naših kapucinskih samostanih. Ko se bo umetniški lik fr. Tomaža izbistril, bo kar lepo dopolnil profil našega baročnega slikarstva prve polovice 18. stoletja.

Številne slike v zbirki predstavljajo „portrete“ kapucinskih svetnikov, kakršne poživljajo samostanske hodnike in niso vse enake kvalitete. Nastale so po redovno priznanih, največkrat grafičnih predlogah, ki so jih slikarji bolj ali manj zvesto posnemali.

Na nobeni teh slik ne najdemo slikarjevega podpisa ali datuma

nastanka, pripadajo pa zrelemu baroku. Med najstarejšimi je malce grafično trda podoba sv. Fidelisa iz Sigmaringena med angeli z orodjem njegovega mučeništva — umorili so ga namreč leta 1622 kalvinci v švicarskem Sewisu. Slika sv. Antona Padovanskega z Jezuščkom se približuje slikarskemu načinu Valentina Metzingerja, enega naših najpomembnejših baročnih slikarjev. Ta mojster se je rodil leta 1699 v Saint-Avoldu v Loreni in umrl 1759 v Ljubljani, kjer je prvič omenjen leta 1727. Zgledoval se je ob Rubensovi, Murillovi in carračijevski umetnosti, pa dosegel lasten značaj v značilnem koloritu in osvetljavi. Na Slovenskem se je popolnoma udomačil in priljubil in opremil z oltarnimi slikami množico cerkva, s svojim koloritom in kompozicijo pa je sugestivno vplival tudi na slikarje svoje in mlajše generacije. Metzingerju bi smeli v naši zbirki pripisati carračijevsko kompozicijo velike slike Križanega z Marijo, ki se je zgrudila pod križem v naročje Janeza Evangelista; spodaj je latinski napis: AMOR MEUS CRUCIFIXUS EST — Moja ljubezen je križana. Če je ta slika res Metzingerjeva, spada v njegovo zgodnejšo ustvarjalno dobo, v trideseta leta 18. stoletja, medtem ko je isti mojster v svoji zreli fazi dobro zastopan s sliko sv. Janeza Evangelista na Patmu, ki je bila nekoč najbrž v velikem oltarju župnijske cerkve v Krškem; v galerijo je prišla kot posojilo župnijskega urada. Da se je Metzingerjev čopič zaposlil tudi za nekatere sosednje cerkve, dokazuje slika rožnovenske Marije v Leskovcu in slika sv. Ane z Jezusom, Marijo in sv. Jožefom v podružnici sv. Ane.

Večji del kapucinskih svetnikov smemo pripisati slikarju Janezu Potočniku, mlajšemu rojaku fr. Tomaža iz Kroke. Potočnik je bil spreten oblikovalec, a usoda ga je zaznamovala z gluhonostjo. Uvršča se med potrudljive posnemovalce Metzingerjeve umetnosti z nekaterimi pobliskimi vplivov Fortunata Berganta. S Potočnikom je naše baročno slikarstvo v zgodnjem 19. stoletju prestopilo že prag klasicizma, saj je umrl šele leta 1831 v Ljubljani (rodil pa se je v Kropi leta 1752). Uveljavil se je kot cerkveni slikar in kot portretist in delal v olju in fresko tehniki. Slika sv. Lovrenca Portomavriškega s prikaznijo Matere božje kaže v barvi in kompoziciji pa tudi v zametnih drži svetnika vse Potočnikove značilnosti. Tej se približujejo z živahnim koloritom Sv. Feliks Kantalcijski s križem in knjigo, Sv. Jožef iz Leonise in

tudi Sv. Frančišek Asiški s križem in knjigo, ki je baročno predelan posnetek srednjeveške italijanske predloge. Proti Potočniku kaže tudi oltarna slika sv. Antona Padovanskega z Jezuščkom.

Iz mračnega podkorja župnijske cerkve se je uvrstila na razstavo slika Marijinega oznanjenja, ki spada med najstarejše v zbirki; nastala je okoli 1630—40 in z ostrimi konflikti med temnimi in ostro osvetljenimi deli, s kroglastimi oblaki, z iskanimi držami figur, ostrimi gubami oblačil in s tintoretovskimi barvnimi toni pripada še pozni manieristični stilni smeri.

Hudo je bila poškodovana slika sv. Elizabete, ki deli revežem miloščino. Njen avtor je Andrej Herrlein, ki se je kot učitelj risanja priselil v Ljubljano z Wuertenberskega in v Ljubljani umrl leta 1817. S Krškim ga je povezala verjetno družina grofov Auerspergov s Šrajbarskega turna, saj je bil kar nekakšen njihov „dvorni slikar“. Po njihovem naročilu je napravil oltarne podobe za krško cerkve sv. Duha, za Leskovec pa sliki Marijinega kronanja (1775) in sv. Boštjana s sv. Fabijanom (1777). Richarda Auersperga in ženo Beatriko je celo portretiral. Tudi Herrlein je ustvarjal še v duhu poznobaročnega stilnega izročila, pri sliki sv. Elizabete pa se je kompozicijsko oprl na oltarno podobo iste svetnice, ki jo je za križevniško cerkev v Ljubljani izdelal dunajski dvorni slikar Anton Schoonjans leta 1715. Vendar je Herrlein nekatere nadržanosti predloge predrugačil in namesto zamorčka s pladnjem denarja je naslikal ob svetnici v ogrsko nošo oblečenega dečka. Med kvalitetno skromnejše slike spada Sv. Marjeta Kortonska v molitvi pred Križanim, ujeta v mračno ozračje in spremljajočim puttom vred lesena v drži in obrisu. Sv. Jožef, ki bere iz knjige prerokbo o Mariji, je upodobljen s skoraj risarsko natančnostjo, a brez prepričljivega življenja; pripisati ga smemo klasicističnemu okusu zgodnjega 19. stoletja. Pod roko obrtniškega slikarja, ki je najbrž od daleč poznal dosežke Layerjeve delavnice in njegovih epigonov, je nastala slika sv. Barbare, priprošnjice za duše v vicah; dasi je ljudsko naivna, jo je vendarle čas že oplemenitil — nastala je okoli srede 19. stoletja.

Zbirko dopolnjujejo slike, ki so posnete po raznih božjepotnih podobah. Slika Marije Tolažnice, upodobljena kot doječa mati s krono na glavi, je posnetek slike, ki so jo od leta 1726 častili v dunajski kapucinski cerkvi in nato tudi pri ljubljanskih kapucinih.

Sočutna. Lesena plastika iz 15. stoletja.

Slika Marije Dobrega sveta kaže čudežno preselitev milostne podobe pred Turki iz Skadra v Genazzano pri Rimu; preprosti slikar jo je sredi 18. stoletja posnel pač po neki grafični podobici. „Sveta glava“ — glava trpečega Kristusa, ki mu ustnico prebada trn, ponavlja sliko, katero časte od leta 1742 dalje v celovški župnijski cerkvi sv. Egidija; njeni posnetki so se razširili daleč naokoli in jih pogosto najdevamo po naših cerkvah.

Ob teh slikah seveda ne moremo govoriti o posebnih umetniških ciljih, saj žele predvsem vsebinsko zvesto posneti neki češčeni original. Seveda tudi taka dela zgovorno posredujejo in na ljudski ravni dopolnjujejo duhovno ozračje in podobo našega baročnega časa.

Najstarejša umetnina v zbirki pa ni slika, marveč lesena plastika Sočutne (Žalostne Marije), ki je svoj čas zašla iz župnijske cerkve v Leskovcu v vaško znamenje pri Sv. Ani. Tedaj so jo tudi slabo preslikali, tako da je pod novimi barvami ugasnila kiparska kvaliteta. Restavrator je izpod novejših barv odkril ostanke prvotnih, tako da kip danes spet diha, kolikor je le mogoče, v prvotni izraznosti. To je edina srednjeveška plastika, ki se je ohranila v ožji krški okolici. Nastala je okoli leta 1480 in slogovno pripada začetku tako imenovanega „poznogotskega ba-

roka“: gube Marijinega oblačila se slikovito zalamljajo in nabirajo, Marijin obraz ni izbrano lep, marveč meščansko realističen. Pač pa posnema kip po vsebinski strani ikonografski tip Sočutne, kakršnega je izoblikoval še čas okoli leta 1400; Kristusovo truplo namreč še vedno diagonalno leži v Marijinem naročju, Marija pa si v žalosti pritiska levico na prsi. Najdba tega kipa je pomembno obogatila krško spomeniško posest.

Poudariti pa moramo, da je ob teh umetninah živo navzoč požrtvovalni trud restavratorja prof. Viktorja Povšeta, ki se je lotil obnove krških dragotin z vso ljubeznijo, odgovornostjo in veliko potrpežljivostjo. Centimeter za centimetrom novejših preslikav je moral odkrivati, zdraviti rane v platnu in barvi, zraven pa skrbeti, da bi ne trpel slikarski „rokopis“, originalni umetnikov barvni nanos. Tako je podobam spet vrnil velik del nekdanje pričevalnosti. Nekatere teh slik so bile sto in sto let skrite v samostanski klavzuri, druge so samevale v pozabi — zdaj pa stopajo pred nas kot pozdrav častne zgodovine. Tudi tiste, ki jih ne spremljajo najbolj zveneča umetniška imena, so kljub vsemu vtikane v našo umetnostno-zgodovinsko dediščino in resnično bogatijo umetnostni profil krškega mesta.

Ivan Zoran

NEBO VISOKO

*Nebò visoko,
jata ptic nad poljem.
Po zreli prsti
diši vaški dan.*

*Pod tem nebom
kmet pokonci hodi.
Večer bo zopet
praznik polne lune.*

*Nebò visoko,
zemlja v mojih rokah.
Semena težkam:
kmalu zakale.*

Z ENO SAMO MISLIJO V GLAVI

*Ko mi je bilo nenadoma vsega dovolj,
sem skočil iz cigaretne dima
na okruške zidov na balkonu
in, še vedno nekoliko zaudarjajoč
po samoti črvivega jezuščka
v kotu, dopovedoval ljudem,
ki so, drobceni kakor mravljinca,
tekali z dolgimi noži svojih senc
zdaj na to, zdaj na ono stran ulice:
Vem, da radi bi v kakšen drug svet,
vendar o mojem ne zveste ničesar.*

*In že sem sedel na sedež številka 13
in se s staro vozovnico v žepu
odpeljal po sajasto črni cesti
z eno samo misljo v glavi:
Le kako se bo začudila mati,
le kako bo zabentil oče! Še bolj
se pogreznil bo v svoj zašpehani
kmečki klobuk in udaril po mizi,
da se bo v hipu na dvoje preklalo
moje srce — Ena polovica bo tiho
pobožala roko z velikim kosom
koruznega kruha za vbogajme,
ena bo žalostno odtavala kdove kam.*

*Sedel sem na sedežu številka 13,
pravzaprav s še eno misljo v glavi:
Nekam počasi vozijo ti avtobusi.*

MODRASI

*Moj ded je ubijal modrase na zemlji,
moj oče na svojih prsih,
meni bodo razžrli srce.*

*Čutim, kako mi po kosteh gredo,
žejni krvi mi po žilah gredo,
z vseh strani mi v srce gredo,
vsi raskavi, in žro, žro...*

*Moj ded je ubijal modrase na zemlji,
moj oče na svojih prsih.
Sprušujem se, kje jih bom jaz,
ko mi bodo razžrli srce.*

ARHEOLOGIJA

Tone Knez

Oris arheoloških raziskovanj v Sloveniji

Arheološko raziskovanje je vznemirljivo potovanje v preteklost.

Slovenija je arheološko zelo bogata dežela, naše arheološke najdbe in najdišča slovijo daleč po svetu. Geološka zgradba in rastlinstvo naše domovine, zemljepisna lega in ugodne podnebne razmere so pogojevale naselitev Slovenije od starejše kamene dobe pa do današnjih dni. Arheologija ali starinoslovje je zgodovinska in družbena veda, ki raziskuje kdaj, kje, kako in kateri ljudje so živeli v tistih davnih obdobjih, do koder ne sežejo pisani viri in ustno izročilo. Njena naloga je: odkrivati materialne ostaline, dokaze človekove ustvarjalnosti, jih strokovno opredeliti (časovno, kulturno, tipološko, geografsko), ugotoviti njihovo poreklo in namembnost ter jih ob zaključku

raziskav predstaviti javnosti bodisi v muzejski zbirki, na posebni razstavi ali pa z objavo v knjigi ali časopisu. Vsako arheološko raziskovanje je dolgotrajen in integralen proces: od izkopavanja preko konzervacije in muzeološke obdelave do publikacije in prezentacije. Metode arheološkega raziskovanja so različne, vedno bolj se izpopolnjujejo in uvajajo se novi prijemi. Toda temeljna metoda arheološkega raziskovanja je še vedno delo na terenu z odkrivanjem zemeljskih plasti s krampom in lopato. V precejšnji meri pa arheologija živi od slučaja, od naključnih najdb. Velik del arheološkega gradiva je bil odkrit prav na ta način: ob rigolanju vinograda, pri oranju na njivi, pri kopanju jarkov, ob ravnanju zemljišč za gradnjo hiš in tovarn, pri razstreljevanju skal, ob zemelj-

skih plazovih in udorih itd. Kramp in lopata ter gradbeni stroji so še vedno glavni dobavitelji arheoloških izkopavin.

Zanimanje za arheološke spomenike in najdbe se je pri nas začelo šele v 19. stoletju, ko je bil že izdelan še danes v osnovi veljavni Thomsenov triperiodni sistem arheoloških obdobij, ki deli celotna prazgodovino na tri osnovne dobe: kameno, bronato in železno, vsako od njih z več pododdelki. Prazgodovinska arheologija kot znanstvena disciplina se je za razliko od klasične arheologije Grčije in Rima razvila kot ena od vej prirodoslovnih ved. Bolj poglobljeno zanimanje za arheologijo se prične v drugi polovici 19. stoletja. Najprej so pri nas pritegnile pozornost še vidne ruševine rimskih zgradb, šele kasneje pa so začeli raziskovati

prazgodovinske ostaline. V sedemdesetih letih minulega stoletja so pričeli z obsežnimi izkopavanji na terenu. Prvi je bil ravnatelj deželnega muzeja v Ljubljani Karel Dežman, ki je leta 1875 začel odkrivati znamenita kolišča na Ljubljanskem barju, izkopavanje, ki je takoj vzbudilo mednarodno pozornost. Skoraj istočasno so se lotili izkopavanja nešteti halštatskih gomil na Kranjskem. Od takrat pa do prve svetovne vojne so vsako leto na različnih krajih v Sloveniji intenzivno izkopavali. Strokovnjaki in nepoklicani, muzejski delavci in roparski kopači so bili na delu. Najbolj iskane izkopanine so bili grobovi, po možnosti bogati grobovi z obilico bronastih predmetov. Poleg muzejskih delavcev, kot so Karel Dežman, Ferdinand Schulz, Alfons Müllner in Valter

Milan Markelj

ROŽA

*V temnem vonju spi
sen o srečanju z vetrovi
iz neznanih, daljnih krajev,
sen o negujočih rokah,
o čebelah dobrotljivih,
sen o popoldanskem miru
v tenki vazi na klavirju,
s slutnjo o odpadlem listju
sen se spleta v temen vonj
lepote.*

IZUMRLA PTICA

*Smrdiš po dimu nočnih lokalov,
po nočnih samotah
in pijanih žalostih smrdiš,
izumrla ptica.*

*Po asfaltu praznih ulic
s krempeljci praskljaš,
ko blodiš okoli
za bledim spominom v glavi.
In strah ti kroži
v motnem očesu.*

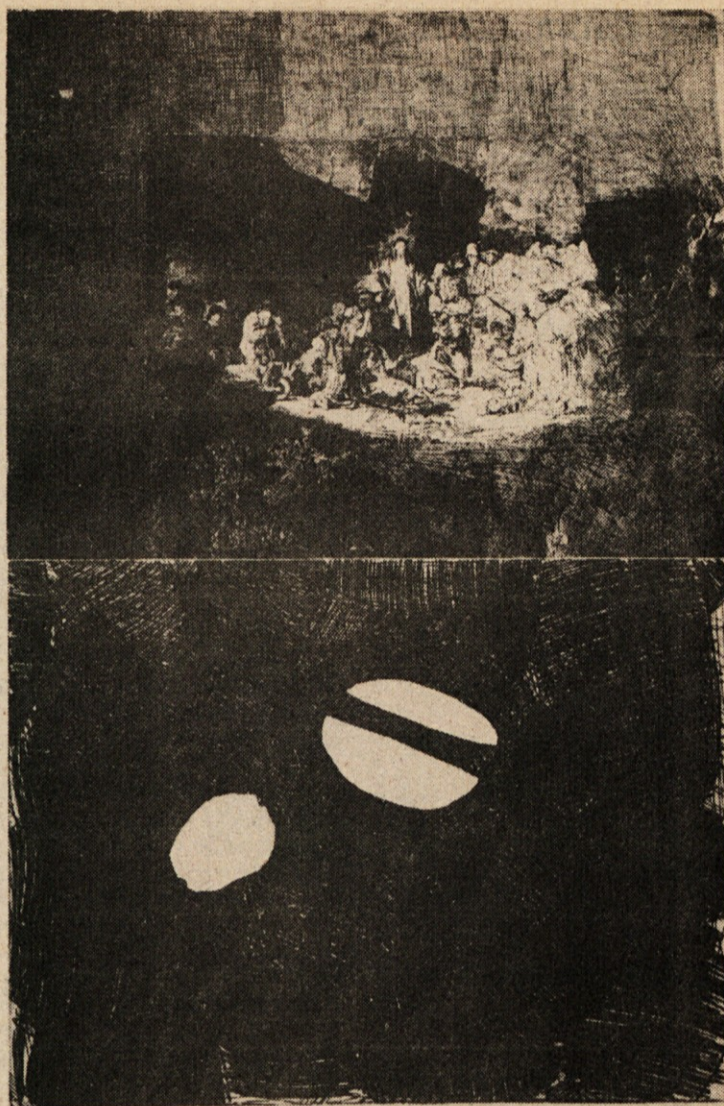
*Na koncu tvojih poti
nobena hiša ne stoji.
V tvojih strganih žepih
nobenega ključa ni.
Iz temnih sanj si ušla,
iz sanj samotnih ljudi.
Ko tavaš okoli,
trkaš le vase
v ogledalu noči.*

ČRNE PTICE

*Na naših mizah
črne ptice
site.*

*Že dolgo
že dolgo več ne letijo
polni trebuhi
na tla jih tiščijo.*

*Naš kruh vsakdanji
zobljejo ptice
vsega site
črne ptice
rože iz semen teme.*

BRANKO SUHY: ČRNO-BELO, jedkanica

ARHEOLOGIJA

Šmid iz Ljubljane, Carlo de Marchesetti iz Trsta in Josef Szombathy iz Dunaja, so na Kranjskem delovale še tri osebe iz nestrokovnih krogov, ki so izkopali največji del arheoloških najdb pri nas.

Na prvem mestu je treba omeniti najuspešnejšega kopača arheoloških starin Jerneja Pečnika (1835-1914). Ta mož-samouk je bil prvi poklicni kopač arheoloških starin pri nas, ki je 25 let izkopaval skoraj na vseh arheoloških najdiščih dežele Kranjske, največ na Dolenjskem, in se s tem delom tudi preživljal. Bil je najboljši poznavalec arheoloških najdišč na Kranjskem, vendar se arheologiji, žal, ni posvetil s srcem, temveč zaradi dobička. Najprej je kopal za deželni muzej, po sporu z ravnateljem Müllnerjem je od leta 1889 dalje delal za dvorní Prirodoslovni muzej na Dunaju. Metode njegovih izkopavanj so bile muzejskim delavcem dobro znane, vendar so njegovo delo molče trpeli, da bi prišli do čim večjega števila izkopanin. Znameniti du-

najski arheolog Moritz Hoernes je njegova izkopavanja takole opisal: „Kako je ta mož, ki se je samo zaradi denarja ukvarjal z izkopavanjem, zbiral predmete, je daleč znano. Njegovo razuzdano roparsko kopanje je metodično delo močno omejilo in skoraj ni bilo izgledov da bi njegove orgije lahko omejili. Bili smo prisiljeni, da smo z njim paktirali.“

Približno sočasno s Pečnikom je v širši okolici Šentjerneja izkopaval izučeni krojač Ignac Kušljan (1857-1930), sprva za deželni muzej v Ljubljani, nato pa ga je kustos Szombathy pridobil, da je kopal samo še za dunajski muzej. Njegova izkopavanja so bila boljša od Pečnikovih, ker ga je Szombathy poučil o osnovah arheološke dokumentacije. Ta velikanska kopaška dejavnost je imela svoj zelo tehtni razlog, namreč: ob koncu osemdesetih let preteklega stoletja so bili skoraj sočasno odprti trije veliki muzeji: deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani (1888) in dva veličastna na Dunaju: Umetnostnozgodovinski

ter Prirodoslovni (1889). Velike dvorane in brezštevne vitrine teh muzejev je bilo treba napolniti z eksponati, potrebovali so veliko razstavnih objektov. Najdiščne okoliščine jih niso kaj prida zanimale, hoteli so samo najdbe, čimveč eksponatov. To je bila velika priložnost za poklicne in divje kopače, ki so jo le-ti dodobra izkoristili. Tekma za predmeti med obema muzejema se je pričela. Dunaj je zmagal, ker je lahko več plačal.

Tema dvema možema je iz drugačnih pobud sledila strastna zbiralka starin in amaterska arheologinja vojvodinja Mecklenburška, rojena kneginja Windischgrätz (1856-1929). Njena velika arheološka zbirka iz slovenskih najdišč (Magdalenska gora, Vače, Stična, Vinica) in iz avstrijskega Hallstata je doživela čudno in za nas zelo žalostno usodo. Vojvodinja je v Sloveniji izkopavala med leti 1903 in 1914. Izbrane, najdragocenejše najdbe je vojvodinja še tako rekoč sveže z izkopavanj podarila pred prvo svetovno vojno zadnjemu

nemškemu cesarju Viljemu II., ki je njena izkopavanja tudi finančno izdatno podpiral. Te najdbe je vojvodinja protipravno izvozila v Berlin; o tem so avstrijske oblasti bile obveščene, toda nihče se ni upal poklicati gospe iz visokega plemstva na odgovor. Vojvodinja je bila znana kot zelo samozavestna in gospodovalna ženska, ki je ob izkopavanjih večkrat imela neljube incidente z muzejskimi delavci in dunajsko Centralno komisijo za spomeniško varstvo. Iz političnih razlogov so oblastniki molčali. Ob zloemu avstro-ogrske monarhije je bila njena velika arheološka zbirka spravljena na njenem gradu Bogenšperk pri Litiji. Vlada nove jugoslovanske kraljevine je njeno zbirko dala pod sekvester, vendar jo je ohranila nedotaknjeno. Leta 1929 je vojvodinja umrla, kasneje so sekvester umaknili in vojvodinjina hči Marija Antoinetta je zbirko ponudila novi državi v odkup. Zaradi kratkovidnosti tedanjih politikov in zaradi previsoke cene zbirka ni bila odkupljena za

Trganja

MOLITEV

*v čarno oko lunine kože
molim vročična
s prsti zagrebenimi v lica
svetloba se lomi v prst
zagrobni krohnot sinice*

UROK

*molk bom
da se beseda
razraste
v čudež
v čisto
preslico
zraka*

NORČEK IN JAZ

*Danes bom nebo premerila!
Odprite vse kašče.
Zavrti se mesec.
Danes bom pas
položen na utrujeno krilo zvezde.
Iz krvi
utrgana v glas.
Iz mene
zarobkana v bol.
Podaj mi roko, norček!
Plesala bova.
Zaigraj na srp.
Vriskala bova.
V kri. V razburkani molk.
Ker so zvezde iz najinih nog.
Ker sva z očmi pripeta na svod.
Iz pšenice. Iz morja.
Začarana v kolo.
V blodenjski krog.
Aja tutaja. Aja tutaja.
Umriva.*

ZAKLINJANJE

*nebo je potopljeni travnik
čarodejka zaklinjam
s podobo meseca v ustih
da me zvrtniči
v omamo flavite*

ŠIPKOVA ŽENA

*bova tekli!
iz šipka — kri,
iz trnja — roža.
boš zvončnica,
boš malinovo nebo.
mehki, rahli.
bova drobljenje vetra.
boš rekla — mesec.
ti bom dala laneno ruto.
boš iz pene, školjka.
dom si poiščeva pri galebih.
se boš smehljala,
šipkova žena.
se boš v krilo skrila.
sončev grm, plima.
ko se vzpenjaš na prste —
v lok zaigrana.
mandolina na ustih.
me plivkaš v zahod
vročična.
v noč morja.*

ARHEOLOGIJA

nas in s tem je bila dana možnost prodaje zbirke v tujino. Kot protiuslugo si je smel Narodni muzej v Ljubljani izbrati manjše število (seveda ne najlepših) predmetov za svojo zbirko. Princesa je nato prepeljala zbirko v Zuerich, kjer so pod vodstvom dr. Adolfa Mahra in ob sodelovanju več znanih arheologov iz raznih držav sestavili dražbeni katalog z naslovom „Treasures of Carniola“ (Zakladi Kranjske), in leta 1934 so zbirko prodali na dražbi v New Yorku! Na srečo je največji del zbirke kupil Peabody Museum v Cambridgeu v Ameriki, majhen del pa Ashmolean Museum v Oxfordu (Anglija), torej javne ustanove, kjer so najdbe dostopne za študij in strokovno obdelavo.

Med velika, strokovno vodena arheološka raziskovanja je treba posebej poudariti odkrivanje izredno velikega prazgodovinskega grobišča v Sveti Luciji (danes Most na Soči) med leti 1884 in 1902 pod vodstvom C. Marchettija in J. Szombathyja. Na tem grobišču, enem največjih v Evro-

pi, je bilo izkopanih in dokumentiranih nad 6000 žarnih grobov iz starejše železne dobe. Najdbe iz tega izrednega arheološkega najdišča hranita muzeja v Trstu in na Dunaju, najdbe iz povojnih izkopavanj pa Goriški muzej na gradu Kromberk. Ob sodelovanju slovenskih, italijanskih in avstrijskih arheologov je v pripravi objava celotnega gradiva v več knjigah, od katerih je prvi zvezek letos že izšel.

V primerjavi s Kranjsko so bila izkopavanja na Štajerskem skromnejša, kjer je bilo tudi manj poklicnih in roparskih kopačev. Zanimanje je bilo osredotočeno na bogate najdbe rimske Celeje (Celje) in Poetovione (Ptuj). Obe mesti pa sta že zelo zgodaj osnovali svoji muzejski društvi in arheološki zbirki ozir. muzej v Celju, tako da najdbe niso v večji meri odhajale drugam. Del najdb iz štajerskih najdišč je prišel v deželni muzej v Gradec. Najbolj razburljiva najdba v 19. stoletju na Štajerskem je bila odkrita v Slovenskih goricah, na gosposčini

Negova v kraju Ženjak. Pri krčniju gozda leta 1811 so našli skupaj 26 bronastih čelad enake oblike, ki so od takrat naprej v strokovni literaturi znane kot „negovske čelade“. Ta tip čelade je dal ime tudi določenemu obdobju naše prazgodovine: imenujemo ga obdobje negovskih čelad, od konca 5. stoletja in celo 4. stoletje pred n. št. Med temi čeladami je tudi ena, ki ima v venetskem alfabetu vrezan napis, ki še danes velja za najstarejši „germanski“ zapis. To zakladno najdbo čelad si danes delijo: Umetnostnozgodovinski muzej na Dunaju (12 čelad), graški deželni muzej (8 čelad), po eno imajo Narodni muzej v Ljubljani, antični muzej v Münchnu in muzej v Berlinu, 3 čelade pa so izgubljene.

Tako so velike množine arheoloških izkopanin iz Slovenije shranjene v raznih muzejih širom po Evropi in celo v Ameriki. Arheološke najdbe iz Slovenije hranijo izven meja naše domovine naslednje ustanove: največji del je v prahistorični zbirki Prirodo-

slavnega muzeja na Dunaju, v Umetnostnozgodovinskem muzeju na Dunaju, v muzeju v Trstu, v deželnem muzeju v Gradcu in Celovcu, v muzeju v Cambridgeu v Ameriki, v Oxfordu na Angleškem in v Berlinu, kjer so se najlepší kosi v zadnji vojni izgubili. Tudi po osvoboditvi se še pojavljajo v muenchenskih, italijanskih in švicarskih antikvariatih in trgovinah z umetninami arheološke najdbe iz Slovenije, predvsem nakitni predmeti in novčene najdbe. To je tihotapljenje drobnih izkopanin, ki ga ne bo moč nikoli zatreti.

Čeprav si je avstro-ogrška Centralna komisija za spomeniško varstvo preko svojih konzervatorjev v vseh deželah monarhije po svojih močeh prizadevala za ohranjanje in strokovno reševanje arheoloških spomenikov, ji to ob spretnih divjih kopačih, ki so imeli vso zaslombo v muzejih, ni uspelo. Interesi muzejev so prevladali nad interesi spomeniške službe.

Prva svetovna vojna in po njej nastala nova politična situacija so

Marjanca Kočevar

OKUS

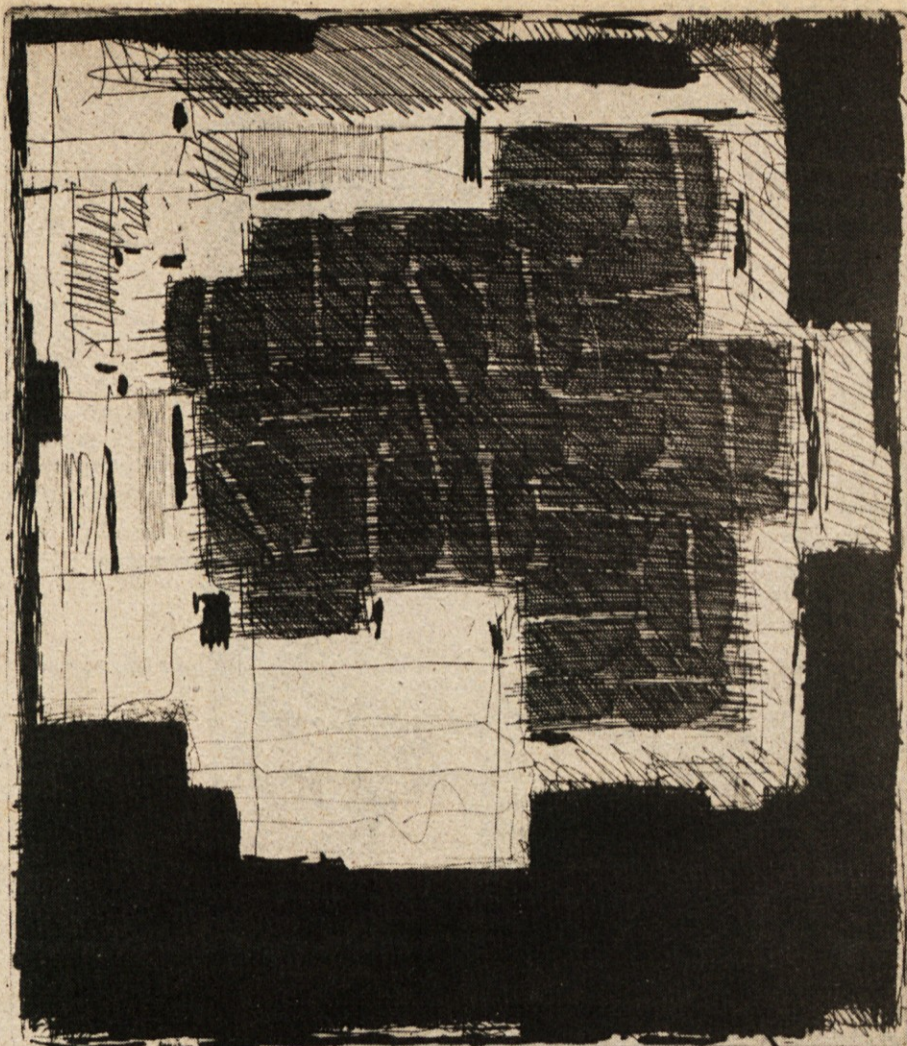
*Povsod šumi življenja tok
in vendar,
če kaj vprašaš,
je povsod samo tišina.
Če hočeš najti pravo pot,
se pred teboj odpre ledina.*

*Zvečer v samoti
s čelom dotaknem šipo,
ki se orosi.*

*Majhen glinast bog
izpoveduje večnost
v temačnem kotu.*

*V knjigo, ki si mi jo dal,
si vikal dimast vonj
svojih večerov.*

*Dekle s kitami
pohodi regratov cvet
v rumenem dnevu.*

BRANKO SUHY: No. 22, jedkanica

ARHEOLOGIJA

arheološko raziskovanje in kopaško dejavnost popolnoma ohromili. Avstrijski arheolog Oswald Menghin je v dvajsetih letih v neki knjigi takole označil tedanje razmere pri nas: „O Kranjski, ki je bila več desetletij Dorado vseh roparskih kopačev in središče znanstvenega zanimanja, je v literaturi postalo zelo tiho. Način, kako se je tukaj postopalo, je kasnejše raziskovanje močno zavrlo. Pregledna predstavitev nad vse bogatega gradiva iz te dežele ni bila nikoli napravljena.“

Med obema vojnoma, v kraljevini Jugoslaviji, sta delovala v Sloveniji samo dva izšolana arheologa: dr. Rajko Ložar v Narodnem muzeju in prof. Balduin Saria na univerzi v Ljubljani. Večjih izkopavanj v tem času ni bilo, samo manjša zaščitna izkopavanja ob gradbenih delih. Nekaj dragocenih slučajnih najdb je obogatilo Narodni muzej. Prof. Srečko Brodar je v letih 1928-1935 načrtno raziskoval Potočko zijalko na Olševi in tako postal naš prvi raziskovalec starejše kamene dobe, s katero se prej pri nas nihče

ni ukvarjal. Njegovi izsledki so želi mednarodno priznanje. Zgodovinarji, muzejski delavci in nekateri učitelji ter duhovniki so se trudili po svojih močeh, da bi rešili arheološke spomenike pred uničenjem in jih spravljali v muzeje. V Mariboru je deloval prof. Franjo Baš, na Ptuj Viktor Skrabar in drugi, v Novem mestu prof. Janko Jarc. Po njihovi zaslugi je bila rešena marsikatera dragocena najdba. Prof. Valter Šmid, takrat že deželni arheolog za avstrijsko Štajersko v Gradcu, je v poletnih mesecih večkrat izkopaval na različnih krajih v Sloveniji in svoje rezultate tudi objavil v slovenski strokovni literaturi. V okolici Stične pa je v tridesetih letih dosti škode napravil roparski kopač Albin Hrast.

Šele po osvoboditvi je arheološka veda v Sloveniji doživela velik in nesluten razmah. Na ljubljanski univerzi je bil ustanovljen oddelek za arheologijo, prva profesorja sta postala Josip Korčec za prazgodovino in zgodnji srednji vek ter Josip Klemenč za

klasično arheologijo. Stalico za predzgodovino človeka pa je zasedel prof. Srečko Brodar. Z leti je diplomiralo vse vseč arheologov, zrasle so nove generacije arheoloških raziskovalcev, ki delujejo danes skoraj v vseh muzejih in zavodih za spomeniško varstvo, na Inštitutu za arheologijo pri SAZU in na univerzi. Po vojni so bili odprti številni novi muzeji, ki so potrebovali strokovno usposobljene delavce. Začela so se velika sistematična arheološka izkopavanja: Ptuj, Bled, Stična, Rifnik, Šempeter v Savinjski dolini, Brinjeva gora, Ljubljana, Celje, Most na Soči, Kranj, Novo mesto, Ormož itd. Število manjših zaščitnih izkopavanj pa je vsako leto večje zaradi vse obsežnejše gradbene dejavnosti, ki posega v arheološka najdišča. Dotok novih najdb v muzeje je vse večji, vendar mu maloštevilne restavratorske delavnice niso kos. Danes nam hudo primanjkuje preparatorjev in konzervatorjev, ki bi sproti reševali izkopane arheološke predmete ter jih tako ohranjali za bodoče rodove.

Pred vojno so bili v Sloveniji samo štirje muzeji z arheološkimi zbirkami: v Ljubljani, Mariboru, Ptuj in Celju ter samo en arheolog v muzeju, danes pa je v Sloveniji 17 muzejev z arheološkimi razstavnimi zbirkami in 31 arheologov je zaposlenih v muzejih. Nadaljnjih 10 arheologov je zaposlenih v zavodih za spomeniško varstvo. Velik razmah, ki ga doživlja arheologija v zadnjih štirih desetletjih, je zapustila svojo sled v ogromnih količinah in tudi v obsežni publicistični dejavnosti. In ne nazadnje: 15 slovenskih arheologov je doslej v povojnih letih doktoriralo iz arheologije, še nekaj pa jih je, ki se pripravljajo, da bodo v kratkem promovirani iz te vede. Slovenska arheologija je pomemben člen v naši nacionalni zgodovini, slovenski arheologi pa so se s svojim delom in znanjem močno uveljavili tudi v mednarodnih strokovnih krogih.

Janja Kastelic

BOGOKLETNA MOLITEV

O, bog,
hvala ti za vse,
kar si mi dal!
O, bog,
preklinjam te za vse,
kar si mi vzeli!
O, bog,
hvaležno kolnem te
za vse,
kar si mi otel.

POSLEDNJI LIST

Z veje
je odpadel
poslednji list,
odzorel,
vendar nebeško čist.
Odletel je
v jesensko blato.
Zaječal pod stopinjo:
„Preklet,
ki trdiš,
da si čist!”

NIČESAR VEČ NI

Kljuka brez vrat,
streha brez hiše,
zemlja brez trat,
visoke police
praznih platnic,
moški brez gat,
ženska ubitih oči.
Pridi, o, pridi,
potrebni svat,
saj ničesar več ni.

Iztok Mrazek

KATJA

kako enkratno
med flirtom in minljivostjo
s skrivnostnim nasmehom balerine
seje seme svojega jutra
omamen je vonj rož
s poljan njenih čudes
med prsti siplje žito sanj
in ti jo ljubiš

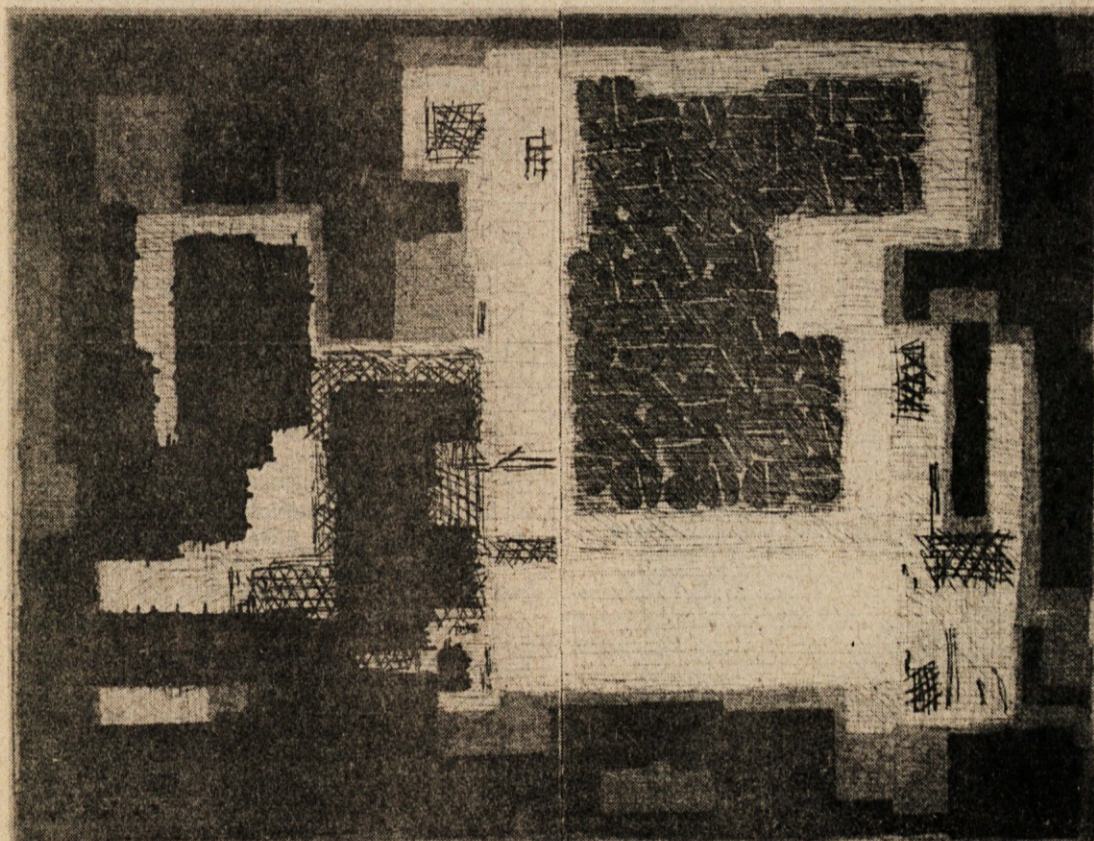
KAM GREŠ?

imajo tam bele golobe
lepe pesmi
tam češnje cveto?

NE BOJ SE, DEKLICA

ne boj se deklica
mogoče je strah vonj po novem
mogoče stojiš pred čudežnim svetom
i ga vzljubiš ko ga spoznaš

vzleti iz vulkana tesnobe
utripaj
ne boj se deklica
toliko stvari je vsepovsod

BRANKO SUHY: No. 27, jedkanica in suha igla

Milena Medic

OKTOBRA

Sladkost je piti
svetlo jesen
zdramiti vse speče
občutke
v gozdu
pod hrastom
v zrelost preminiti

SONATA

kot sreča prihaja
jesensko v tkivo živeče
z mesečino poljube neguje
nadsvenu prostosti šepeta
samotnost z vokov klavirja

KAJ MI PODARI

zvok tišine
v pragozd prodira
z nožem praznine otopele
s kapljo nevidno potaplja
bregove toplih domov
v odsvetu neznano kam
z vetrom prijateljuje

Ladislav Lesar

DOSLEDNOST

Zmaga polzi počasi,
 polzi neskončno počasi
 in ugaša.
 Zmaga z mravljo nemira
 se dotika praznične smrti.
 Ob uri molčanja
 vsebolj se zgrinja mrak nadte.
 Kamni v odsluženem dnu trepetajo.

MOLITEV

Nobene luči ne bom prižgal,
 nobene razsodnosti ne bom imel,
 nobenega upanja nimam.
 In grem po prašnem dnu sveta
 in sem sam svoja smrt
 in sem sam svoj pogreb
 in le pustinja s svedrasto temo
 prinaša nek odmev.
 In obstojim ko nema govoric
 zamaknjen v nepomembnost.

EROZIJA

Vdiram v nesmiselno prostost,
 v mrak gluhih senc
 in sem ko jadro drobnega mrčesa.
 Tako bežim s teh blodnosti
 v še večjo opustošenost.
 Lazim pod hrib,
 pod gm,
 pod plešavost možgan,
 da se navešelim.

In če se vzpenjaš po strmini v hrib,
 če slutiš vrh kakor proščenje
 severa
 in si še zmerom le nemoč,
 te zlomi bolečina v tilniku,
 se svet razkolje.
 Če se premakneš,
 sežeš do najlepše skale,
 kot nežnost jo zaslutiš,
 ničesar drugega.

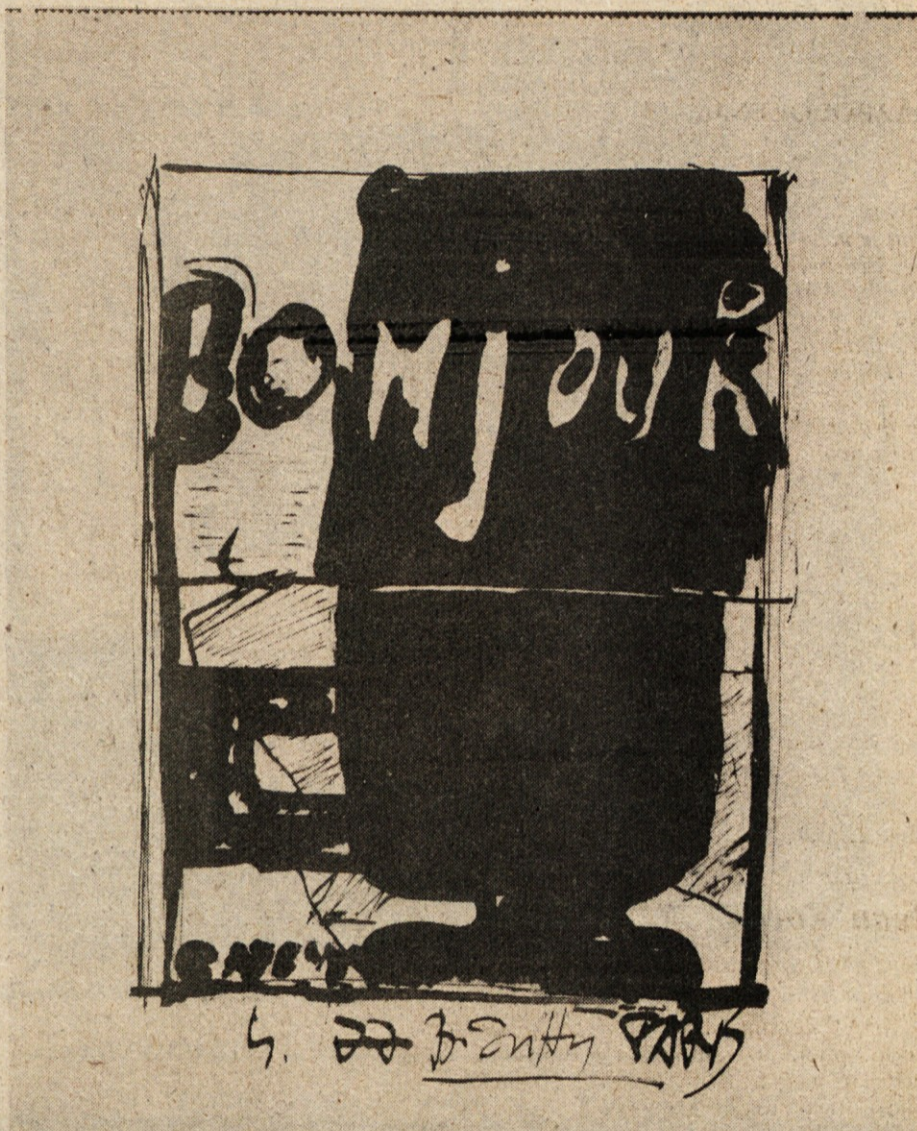
MELANHONIJA

Zastave so mokre kot severne ptice.
 Poganstvo deklet se dotika zla.
 V tej večni lupini z odtujeno barko
 živim.

Franc Lovšin

PRAZNUJEMO

Praznujemo dan smeha, dan sonca, dan
 greha,
 dan šoferjev, dan karambolerjev,
 dan češenj in dan hmelja,
 dan žalosti in dan veselja,
 dan vina, dan miru,
 dan zdravja in dan, ki nas pobira,
 dan lepotic, dan pridnih in dan ženic,
 a dan rešitve prelagamo na druge.

BRANKO SUHÝ: BONJOUR, risba, tuš

Daniel Brkič

GNEZDO

pod udrtó modrino
 sivo gnezdo
 sameva

MOZAIK

preveč drobcov duha
 sem raztresel
 po klepetavih cestah

preveč neviht sem ujel
 v mrežo krempljev

danes ne bom slekel
 le obleke
 z lastnimi rokami
 bom trgál koščke
 kože s sebe

IZŠTEVANKA

dve ptici - eno srce
 dve ptici — ena misel
 dve ptici — eno gnezdo
 dve ptici — ena pesem
 dve ptici — ena perut
 dve ptici — ena noč
 dve ptici — ena ptica
 dve ptici — ena smrt

Janez Kolenc

RAZPOLOŽENJA

*Bivati
klic je neba in ogenj mameči pekla.
Ne bivati več
uganka: katera sanja
te bo uresničila.
In nikdar biti —
neskončnost, ki se ne more
ne sovražiti ne ljubiti.
In dvomiti:
biti v nebti.*

*Ljubim tišino, v njej vidim drevesa
in trave in opazim zajca in murna,
da so mi bratje po srcu in zemlji.
V tišini studenci ugibajo pot neugnano,
v tišini mrtvi govore kot živi,
v tišini v meni govori nekdo,
naj ga ne ubijem.
V tišini razumem.
V tišini stojim pred Lepoto
in molim večnost. V tišini slišim
vsako sekundo, ki me priganja — živei.*

*Večer se nagiba nad sinjo tišino.
Kakor iz dojke ljubezni murnova pesem.
Vse je tu in vse je nekje.
Od nekod priče čebljanje.
Kakor da plavamo v čudnem brezračju.
Gola skala, ležeča na miru.
Trave krog nje in rože
in veter cvetove poljublja
in s črnim pregrinja
in murne podžiga
in mesec kot sveča nad goro.
In skala v črno tone
počasi, kot da jo spušča nekdo,
in v skali moj je poslednji pogled.*

RECENZIJA

Ivan Zoran

O Dularjevih „Krkah“

Krka. Zemlja, sonce in veter pijejo njeno vodo, pijejo vztrajno, žejno, lakotno. Teče, raste in usiha. Kot človeško življenje. Kot ljudje, ki so nekoč ob njej živeli, rasli, se ljubili, delali, odhajali v svet in se spet vračali, dokler se niso nazadnje za zmerom umirili v rodovitni, rjavi zemlji. Rod za rod, dolga stoletja.

Življenje se je porajalo in usihalo, Krka pa je tekla. Tekla naprej. Kot nema priča temu življenju. Kdove koliko zgodb, koliko usod se je dogodilo in nagostilo ob njenih bregovih do tja, kamor še doseže pogled s Srobotnika. Kdove koliko jih je utonilo v večnem molku pozabe. Tudi zanimivih, neponovljivih, izzivajočih pisateljsko pero. Samo Krka ve ali pa tudi ona ne.

Veliko tega življenja, ki se je od nekdaj ogledovalo v Krki hkrati z zeleno kapo ponosnega Srobotnika, je v svoje pripovedi zajel Jože Dular. In kje naj bi zajemal, če ne v svojem rojstnem kraju, v Vavti vasi, kjer je lahko že v svojih otroških letih prisluhnil dogodbam, ki so burile domišljijo. Pa ne samo to, v Vavti vasi, kamor se je tudi v zrelih letih najraje vračal, je lahko vselej pisateljsko odstružil nekaj tistega življenja, ki je tudi njega kot sovaščana zajelo v svoje brzice in vrtince.

Zdi se, da je Jožeta Dularja od nekdaj najbolj mikala preteklost. Življenje in usode iz tako imenovanih starih časov. Pri tem mu ni nikoli šlo zgolj za čim vernejši opis nečesa, kar je bilo ali kar se je naključilo. Zgodba mu je bila samo zunanji okvir za tisto, kar je želel kot pisatelj povedati. To pa je bilo dogajanje z ljudmi, njihova moč in nemoč, tegobe in radosti, uspeh

in neuspeh. Tem ljudem je znal povedati v dušo, povedati, kaj se je godilo v njihovi notranjosti.

Trdo življenje sorojakov in drugih novomeških okolčanov je začel najprej prikazovati v svojih „kmečkih slikah“, v črticah in novelah, ki jih je kasneje povezal v knjigi „Ljudje ob Krki“. Zlasti v „Vinogradu“ in „Lesnem petelinu“ je odkril več značilnih potez zapletene kmečke osebnosti. Te črtice in novele pa so bile v glavnem le študije za veliko pripoved o ljudeh v domači vasi, o njihovem prizadevanju za pravico račjega lova v reki in o nepričakovanem, čeprav naravnem koncu te pridobitne dejavnosti v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja.

V romanu „Krka umira“, kakor je Jože Dular naslovil to leta 1943 izšlo pripoved, je dogajanje osredotočeno okrog glavnega junaka, zakupnika račjega lova v Krki Florjana Urbihe. Iz te zamisli je Dular ustvaril eno najbolj zanimivih podob našega kmečkega človeka, ki se je iz poljedelca prelevil v podjetnika in trgovca.

V analizi tega romana je dr. Anton Slodnjak med drugim zapisal: „Čeprav je avtor izhajal iz domačih in splošno dolenskih spominov na konec krškega račjega lova, mu moramo priznati posebno hvalo za to, da je v romanu „Krka umira“ tako nenavadno točno, a tudi privlačno očrtal nadaljnjo, dasi specifično stopnjo bogatstva v dolenski vasi, ter da je zlasti z nevsakdanjo psihološko jasnostjo in vednostjo upodobil razklano duševnost človeka, ki je zaradi umskih in čustvenih pogojev za pridobivanje sicer prerasel sosesčane, vendar si ni mogel ustvariti novega življenjskega območja.“ Slodnjak pa je opazil še nekaj, kar je na moč značilno za Dularjeve pisateljske stvaritve in kar te stvaritve kvalitetno močno dviga nad povprečnost. Takole je zapisal: „Kot lirik je bil Dular dovtopen tudi za naravne, posebno za pokrajinske pojave in lepote, vendar se pri opisu dnevnih in letnih časov ter zemljepisnih in drugih značilnosti ni zapletel v gostobesedno ali prisiljeno čustvenost.“

Ob koncu minulega leta je v zbirki „Nova slovenska knjiga“ pri Mladinski knjigi v Ljubljani izšlo novo pripovedno in najboljše življenje Dularjevo delo, roman „Krka pa teče naprej“. S tem romanom, napisanem v dveh delih, se je Dular po štirih desetletjih spet uspešno vrnil v svet pod Srobotnikom, v popisovanje življenja svoje Vavte vasi (v knjigi imenovane Vavtovce) in krajev na obeh straneh Krke, to pa je svet, ki ga je, kot rečeno, upodabljal že prej, posrečeno predvsem v omenjenih knjigah „Ljudje ob Krki“ in „Krka umira“. In naj takoj dodamo, da je s to, tretjo pripovedjo o Krki nekako zaključil svoj „krški“ opus, čeprav verjamemo in upamo, da bo nanj navezal še četrto knjigo.

Roman „Krka pa teče naprej“ se, denimo, od romana „Krka umira“ in drugih tovrstnih pripovedi že na zunaj razlikuje po tem, da je dogajanje v njem raztegnjeno na mnogo daljše razdobje (skoraj poldrugo stoletje) in da se odvija v številnih krajih. Vanj je zajel življenje štirih rodov — od francoske zasedbe naših krajev do začetka dvajsetih let tega stoletja oziroma celo do današnjih dni. Zgodba torej teče od Vavtovca in okoliških vasi do Novega mesta pa tja na Notranjsko in celo v tuji svet, kamor je življenje zaneslo enega zadnjih las-

tnikov trdnega Štularjevega mlina v Vavtovcu ob Krki.

Ob branju opazimo tudi to: Jože Dular je ta roman pisal z večjo pisateljsko in življenjsko izkušnjo, globlji in temeljitejši psihološki oris oseb. To pa navsezadnje niti ni presenetljivo, če vemo (in to je iz romana povsem razpoznavno, da se je Dular pri pisanju te knjige oprl na življenje, ki ga je od nekdaj najbolj mikalo in vznemirjalo ter ga je tudi najbolj poznal — na življenje in usode lastnega rodu, katerega poti so vodile iz Vavtovca (Vavte vasi) in se končevale v najrazličnejših krajih. Ob glavnih osebah — prapradedu, pradedu, dedu in očetu Štularjeve rodovine je pisatelj kleno in pronicavo očrtal še celo vrsto družinskih članov pa drugih oseb, katerih poti se združujejo ali križajo s potmi Štularjev. Slednje so kaj različne, vodijo celo v meščanske kroge, zato je roman tudi s te strani večplasten: ne dogaja se le v kmečkem oziroma vaškem okolju, ampak tudi v meščanskem, celo aristokratskem.

Ali kakor je bilo že zapisano, je Dularjevo pero najmočnejše v popisovanju življenja, ki mu je od nekdaj najbližje in ga tudi najbolj pozna. To je kmečki živelj, vaško, tu in tam še močno arhaično pobarvano življenje na vasi, z ljudmi pridnih in manj pridnih rok, z usodami, ki tečejo tu bolj in tam manj srečno. Od daleč je to življenje videti kot velikanska freska z galerijo bolj ali manj vidnih, vsekakor pa dovolj prepoznavnih likov. Bralci iz Vavte vasi in drugih krajev, ki jih Dular popisuje v svojem najnovejšem romanu, bodo te like — nekdanje sorojake — prepoznali še po nečem. Pisatelj jim je ali nadel prava ali hišna (domača) imena ali pa je imena za osebe, ki vstopajo in izstopajo iz njegove pripovedi, samo „našel“, oziroma si jih samo izposodil. Ker je zajemal iz resničnega življenja, se mu ni bilo treba prav ničesar izmisliti.

Vse to pa govori o veliki pisateljski skrbi, da bi življenje očrtal ne le pisateljsko prepričljivo, marveč kar se da verodostojno. Od tod nemara tudi Dularjeva vestnost, da je v ozadje glavnega dogajanja posadil avtentične osebnosti, ki so prihajale od drugod v vavtovško in širše okolje. To so, denimo, župniki v Vavti vasi, učitelji, slikar von Goldenstein pa Janez Trdina, Kette in vrsta drugih.

Če bi zapisali, da je Dularjev roman „Krka pa teče naprej“ romanizirana kronika življenja njegove rodovine in življenje, ki je teklo hkrati z usodami Štularjev, bi delali pisatelju krivico. Njegovo delo je več, je umetniška upodobitev tega življenja z vsemi krajevnimi in časovnimi posebnostmi. In dodajmo še, da je Dularjev pisateljski jezik zapel z obiljem sočnih metafor, ljudskih rečenic in sploh ljudskih modrosti, ki jih je upesnjevalo življenje ob Krki. Roman bogatijo prefinjeni opisi narave in naravnih pojavov. Ti opisi se z lirsko vzvišenostjo vključujejo v pripoved, ne da bi prekinjali njen tok ali razbijali njen ritem. Tu je Dular natresel toliko novih izrazov samo za rastlinje, da bi bil tega vesel celo zahtevnejši poznavalec.

Že po tem, kar smo mogli napisati o tem Dularjevem tekstu, ni težko presoditi, da je roman „Krka pa teče naprej“ vredno prebrati. Ne nazadnje, ker smo tak tekst od Dularja pričakovali.

Gradivo za dolenski biografski leksikon

V prejšnjem nadaljevanju (9) je treba med geslom FON IVAN in FURLAN ANTON vstaviti:

FUIS MARTIN šolnik in ped. pisatelj

R. 31. jul. 1914 v Beltincih. Služboval tudi v Beli cerkvi, Prečni in Novem mestu. Prejel 1972 Trdinovo nagrado za pedagoško delo. — DL I. avg. 1974 str. 5 — s sliko.

Pri geslu FURLAN ANTON je treba popraviti: Usni podatki dr. Suzane (ne: Lukanc!) Furlan.

GAŠPERŠIČ JELO novinar, spomeničar

R. 12. febr. 1923 v Sostrem. — Ko je ko 1970, str. 294.

GAŠPERŠIČ JERNEJ revolucionar

R. 13. avg. 1915 v Zadvoru pri Dobrunjah, padel 11. maja 1942 v Ljubljani kot talec. Partizani po Dolenjskem in se udeležil napada na Bučko. — Naša skupnost (Umetniška priloga) VI/1981 št. 6 str. 5 — s sliko.

GEIGER FRAN pravnik

R. 19. avg. 1862 v Kranju, u. 3. febr. 1896 v Gorici. Sodeloval v Slov. pravniku. Služboval tudi v Krškem in Kočevju. — SBL I, str. 207.

GERDEŠIČ JOSIP pravnik

R. 8. febr. 1834 v Čudnem selu pri Črnomlju, u. 10. jun. 1914 v Novem mestu. — SBL I, str. 209.

GERLANC BOGOMIL šolnik, publicist in urednik

R. 27. dec. 1901 na Kontovelju pri Trstu. V času NOB organiziral šolstvo na Dolenjskem. Prim SBL 5. sn., str. 415. PionL XXVIII/1974-75 št. 30, 30. apr. str. 6 — slika.

GERLOVIČ ALENKA slikarka

R. 17. sept. 1919 v Ljubljani. Na osvobojenem ozemlju sodelovala pri partizanskem-lutkovnem gledališču. — SGL, str. 168. TV 15 XVII/1979 2. avg. št. 30, str. 20 — slika.

GERM FRANC šolnik

R. 1806 v Vel. Laščah, u. 15. apr. 1881 v Boh. Srednji vasi. Zlagal pesmi in jim skladal napeve. — Novak Josip: Učitelji in učiteljice na bivšem Kranjskem pred letom 1869 str. 112. (Rokopis v NUK, prepis v ŠK M. Jarca. Poslej navajam: Novakovo gradivo).

GERM JOSIP slikar

R. 22. jan. 1869 v Adlešičih, u. 11. jan. 1950 v Novem mestu. SBL I, str. 209. ZUZ VIII/1970, str. 202 — slika.

GERTSCHER ADALBERT pravnik

R. 27. marca 1846 v Tržiču, u. 13. sept. 1908 v Trstu. Študiral na novomeški gimnaziji. SBL I, str. 211.

GERTSCHER ANTON pravnik

R. 29. dec. 1817 v Krašnji, u. 17. avg. 1889 v Ljubljani. Služboval ponovno v Novem mestu. — SBL I, str. 213.

GLAVAR PETER PAVEL gospodarstvenik in mecen

R. 2. maja 1721 v Ljubljani, u. 24. jan. 1784 v Lanšprežu pri Mirni. — SBL I, str. 216.

GLAVINA SLAVKA igralka

R. 17. sept. 1926 v Jurki vasi. — SGL, str. 171. Antena XV/1979 11. jan. št. 2, str. 44 — slika.

GLIHA OTON slikar

R. 21. maja 1914 v Črnomlju. — ELU II, str. 391.

GLIHA RAFAEL agronom

R. 5. okt. 1918 v Mokronogu. — Ko je ko 1970, str. 306.

GLIHA — SELAN VILKO slikar

R. 27. jun. 1912 na Mirni. — ELU II, str. 392.

GLINŠEK FRANC teolog

R. 13. febr. 1903 v Podbočju, u. 6. jun. 1967 v Ljubljani. — KMD 1968, str. 102 — slika.

GLOBEVNIK JOSIP pravnik

R. 16. okt. 1908 v Novem mestu. Med NOB bil podpredsednik vojnega sodišča VII. korpusa. — 225 let, str. 354.

GLOBOČNIK VITO slikar in grafik

R. 27. maja 1920 v Bistrici pri Tržiču, u. 6. avg. 1946 v Ljubljani. Partizanski slikar in grafik. — ELU II, str. 393.

GLOBOKAR VINKO kompozist in virtuozi

R. 7. jul. 1934 v Andernyju v Franciji, živel po vojni v Žužemberku, zdaj v Koelnu. — Muzička enciklopedija z (2. izd.), str. 692 — slika.

GLONAR JOŽE telesnovzgojni delavec in šolnik

R. 7. sept. 1917 v Gradcu v Avstriji. Službuje vsa leta po vojni

v Novem mestu. Leta 1974 prejel Bloudkovo nagrado. — DL XXVIII/1977 6. okt. št. 39, str. 26 — slika. Osebni podatki.

GLONAR MARA igralka

R. 9. sept. 1921 na Vačah. Po vojni vrsto let igrala na novomeškem odru. — Podatki prof. J. Glonarja.

GNIDOVEC ANTE igralec, preporodovec

R. 26. dec. 1892 v Sred. Lipovcu pri Ajdovcu, u. 15. febr. 1974 v Ljubljani. — SGL, str. 173. Delo XVI/1974 št. 39, str. 13 (osmrtnica), št. 40, str. 13 — slika.

GNIDOVEC IVAN šolnik in škof

R. 29. sept. 1873 v Vel. Lipovcu, u. 3. febr. 1939 v Ljubljani. — SBL I, str. 223.

GNIDOVEC (GNIDOVICH) INOCENC glasbenik

R. 3. apr. 1868 v Novem mestu. Poučeval na novomeški gimnaziji. — Kron. XV/1967, str. 146. Vrhovec: Zgodovina Novega mesta, str. 297.

GODEC JURIJ amer. duhovnik

R. 17. apr. 1802 na Jančah, u. 14. jan. 1883 v Springwellsu. — SBL I, str. 224.

GODINA FERDO pisatelj

R. 17. okt. 1912 v Dol. Bistrici v Prekmurju. Partizani po Dolenjskem in bil kulturni referent in urednik. — Slovenska književnost 1945—1965 II, str. 378. Godina: Jezdec na konju (ščitni ovitek) — slika.

GODLER PROKOP slikar

R. 16. jul. 1825 na Vidmu ob Savi, u. 20. marca 1909 v Novem mestu. — SBL I, str. 225.

GOLIA ADOLF strok. pisatelj

R. 28. jun. 1889 v Trebnjem. — Spominski almanah, str. 282. 225 let, str. 432. Slika v ŠK M. Jarca.

GOLIA LUDVIK pravnik

R. 18. okt. 1846 v Metliki, u. 14. avg. 1908 v Novem mestu. — Pol stoletja društva Pravnik, str. 53. DN XXIV/1908 1. sept. str. 138.

GOLIA LUDVIK (p. MODFEST) zgodovinar

R. 12. apr. 1916 v Ljubljani, u. 16. dec. 1969 prav tam. Kot duhovnik služboval v Metliki. Dobropoljeh in na Savi. — Sematizmi lj. škofije za l. 1944 (rojstni podatki). Dol. Razgl. 10. jun. 1971 2. sn. št. 2, str. 24 — slika.

GOLIA PAVEL pesnik in dramatik

R. 10. apr. 1887 v Trebnjem (brat Adolfa), u. 15. avg. 1959 v Ljubljani. — SBL I, str. 228. ZSS VI, str. 104 — slika.

GOLOB LUDVIK polit. delavec

R. 10. nov. 1923 v Glinku pri Mirni. — Ko je ko 1970, str. 310.

GOLOB—BORČIČ ZDENKA slikarka

R. 1. 1928 pri Trojici v Slovenskih goricah. Poučevala več let na učiteljski v Novem mestu. — Komelj: Kulturni delež Dolenjske, str. 19. Nedeljski dnevnik XV/1976 8. febr. št. 36, str. 15 — slika.

GOLOBIČ LOJZE urednik

R. 22. okt. 1902 v Štrekljercu, u. 28. sept. 1934 v Ljubljani. — Prim SBL 5. sn., str. 447. Kron I/1934, str. 347 — slika.

GORENC MARIJA operna pevka

R. 26. sept. 1932 v Grobljah pri Novem mestu. — SGL, str. 181.

GORENJEČ LEOPOLD (LA-VOSLAV) — **PODGORICAN** prevajalec

R. 12. nov. 1840 v Šentrupertu na Dolenjskem, u. 19. febr. 1886 v Adlešičih. — SBL I, str. 231. (Zabukovec J.: Slavina, str. 242, navaja kot rojstni kraj Podgorico pri Šentrupertu, KLS II, str. 594, pa Brinje.)

GORJUP JOŽE slikar

R. 20. apr. 1907 v Kostanjevici, u. 30. apr. 1932 v Ljubljani. — ELU II, str. 406. KMD 1932, str. 78 — slika.

GORNIK FRANC zgodovinar

R. 21. nov. 1895 v Gabrovcih pri Metliki, u. 23. nov. 1968 na Golniku, pok. na Bledu. — Nova pot XXI/1969 št. 4/6, str. 214. Cerkev na Slovenskem str. 146. (datum smrti).

GORNIK IVAN kritik

R. 7. jul. 1845 v Hrovači pri Ribnici, u. po 18. marcu 1889, verjetno v Celovcu. — SR IX/1956 št. 1/4, str. 118.

GORŠE ERAZEM izseljenski javni delavec

R. 31. maja 1894 v Dragovški pri Litiji, u. 23. dec. 1952 v Clevelandu. Slov. I K 1954, str. 149—151 — slika.

GORŠE FRANCE slikar

R. 26. sept. 1897 v Zamostencu pri Sodražici. — ELU II, str. 407. Prim SBL 5. sn., str. 455.

GORŠE—PERHAJ MARIJA pesnica

R. 19. marca 1924 v Lučah pri

Grosupljem. — LPJ II, str. 265 — s sliko.

GORŠE MIROSLAV lit. zgodovinar

R. 1. avg. 1891 v Koblarjih. — Stalež srednjih in strokovnih šol januarja 1928, str. 24. Tednik XXIV/1971 št. 31, str. 4 — slika.

GORŠIČ MILKO pravnik

R. 13. sept. 1911 v Središču. Bil načelnik personalnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS. — Ko je ko 1970, str. 315.

KAREL BAČER

GOSSIAK (GANSER) IVAN deželni fizik

R. ?, u. 17. jan. 1689. Dr. phil. et med., deželni fizik v Novem mestu. — Kron VII/1940 št. 1, str. 22.

GOSSIAK (GANSER) IVAN medicinske pisatelj

R. 1644, u. 30. nov. 1689 (sin prejšnjega). Bil je deželni fizik v Novem mestu. — SBL I, str. 235. Dolenjski razgledi 19. apr. 1973, str. 86 (smrtni podatki).

GOSLAR BRANKO pravni pisatelj

R. 8. jan. 1901 v Mokronogu. — Spominski almanah, str. 248.

GOŠNIK TONE novinar in urednik

R. 9. maja 1921 v Celju. Dolgoletni urednik Dolenjskega lista. — Ko je ko 1970, str. 316. DL 5. jul. 1973 št. 27, str. 1 — slika.

GOTTSCHER JANEZ JURIJ pravnik in astronom

R. 2. okt. 1656 v Novem mestu, u. 22. avg. 1714 v Ljubljani. — SBL I, str. 235. SGL, str. 218 (smrtni datum).

GOVEKAR FRAN pisatelj in dramatik

R. 9. dec. 1871 na Igu, u. 31. marca 1949 v Ljubljani. — SBL I., str. 236. EJ III, str. 522.

GOVEKAR FRANC šolnik

R. 29. marca 1840 v Idriji, u. 30. okt. 1890 v Šiški (oče prejšnjega). Služboval tudi na Igu (1862—1886). — SBL I, str. 238. IS III/1927, str. 263 — slika.

GOVEKAR—VASIČ MINKA pisateljica

R. 24. okt. 1874 v Trebnjem, u. 10. apr. 1950 v Ljubljani. — SGL, str. 188. SBL I, str. 238 (z rojstnim datumom: 28. okt.).

GRABELJŠEK KAREL—GABER pisatelj

R. 18. okt. 1906 na Vrhniku. Partizani tudi po Dolenjskem in bil urednik LP in Novic. — Slovenska književnost 1945—1965 II, str. 379. Delo 22. okt. 1976 št. 248, str. 8 — slika.

GRABNAR BORIS urednik in publicist

R. 13. jun. 1921 v Ljubljani. Kulturnik in novinar pri Glavnem štabu NOV in POS. — Univerza III-2, str. 1213.

GRABNER JURIJ pesnik in pisatelj

R. 4. apr. 1806 v Šentjerneju, u. 21. jul. 1862 v Ljubljani. — SBL I, str. 239. KLS II, str. 527 (kot rojstni kraj navaja Razdrto pri Šentjerneju).

GRABRIJAN DUŠAN arhitekt

R. 29. dec. 1899 v Ložu, u. 22. okt. 1952 v Ljubljani. V osnovno šolo hodil v Krškem. — Naši znameniti tehniki, str. 34 — slika.

GRABRIJAN JURIJ pisatelj in politik

R. 22. marca 1800 v Adlešičih, u. 22. jun. 1882 v Vipavi. — SBL I, str. 239.

GRACAR JOŽE misijonar

R. 2. avg. 1906 v Clevelandu, u. 15. nov. 1968 v Beogradu. Mladost preživel v Hinjah in končal osnovno šolo v Žužemberku. — Prim SBL 6. sn., str. 461.

GRAD ANTON lingvist in šolnik

R. 23. febr. 1907 v Ljubljani, u. 31. (?) marca 1983 prav tam. Služboval tudi na kočevski gimnaziji. — Letopis SAZU 1977, str. 63 — slika. Delo 2. apr. 1983 (osmrtnica).

GRAD JANKO pedagog pisatelj

R. 26. dec. 1875 v Pečah pri Moravčah, u. 1944 v Ljubljani. Učiteljeval v Prežganju pri Litiji. — Stražar, Moravska dolina, str. 418.

GRAFENAUER NIKO književnik in urednik

R. 6. dec. 1940 v Ljubljani. Preživel nekaj let na Dolenjskem. — Slovenska književnost 1945—1965 II, str. 381, I, str. 211 — slika. Spomini na otroštvo (Lj. 1977), str. 54.

GRAHEK BRANKO farmacevtski pisatelj

R. 1918 v Pijavcih, u. 1978. — FV XXIX/1978 št. 4, str. 294 — slika.

GRANDA STANE zgodovinar

R. 8. apr. 1948 v Novem mestu. — 225 let, str. 463.

GRBEC (GERBEZIUS) MARKO medicinske pisatelj

R. 4. okt. 1658 v Šentvidu pri Stični, u. 9. marca 1718 v Ljubljani. — Zbornik občine Grosuplje III/1971, str. 77. Dolenjski razgledi 19. apr. 1973 št. 5, str. 88 — slika. SBL I, str. 245 (kot rojstni dan navaja: 24. okt.).

GRČAR VIKTOR politik in publicist

R. 1881 v Mokronogu, u. 1942. — KLS II, str. 614.

GRDEN ANTON gl. GARDEN ANTON

GREBENC KAREL jurist in pesnik

R. 2. febr. 1860 v Novem mestu, u. 8. okt. 1941 prav tam. — CG 1942, str. 11.

GREBENC M. JOŽE zgodovinar

R. 8. marca 1911 v Dol. Lazah pri Ribnici. Avtor knjige: Gospodarska ustanovitve Stične ali njena dotacija 1135. — Družina XXIII/1974 št. 2, str. 7. Cerkev na Slovenskem, str. 300, 428.

GREGL DOMINIK strojnik

R. 22. jul. 1934 v Novem mestu. — Univerza III—1, str. 618.

GREGORAC MITJA pevec

R. 27. dec. 1923 v Metliki. — SGL, str. 194. Teleks 28. dec. 1979 št. 52, str. 16 — slika.

GREGORC DRAGO prosvetni delavec

R. 16. okt. 1883 v Novem mestu, u. 11. apr. 1969 v Dol. Toplicah. — DL 10. okt. 1968 št. 41, str. 13 — slika. Delo 12. apr. 1969 št. 100, str. 4 (smrtni datum).

GREGORC JURIJ glasbenik

R. 12. marca 1916 v Novem mestu. — Biografije in bibliografije učiteljev in sodelavcev Univerze v Mariboru IV, str. 256.

GREGORIČ AVGUST pesnik

R. 1943 na Brezovici pri Mirni. — DL 12. dec. 1974 št. 50, str. 31 — slika.

GREGORIČ ELIJA vodja kmečkih upornikov

R. okoli 1523 v Ribniku pri Črmošnjicah, u. 1574 v Zagrebu. SBL I, str. 258.

GREGORIČ JOŽE slavist in etnograf

R. 27. nov. 1908 v Delaču pri Kostelu. — LPJ II, str. 299. KMD 1973, str. 46 — slika.

GREGORIČ JOŽE umetnostni zgodovinar

R. 30. avg. 1912 v Novem mestu, u. 3. okt. 1943 prav tam. — 225 let, str. 355. Dolenjska prosveta II/1953—54, str. 96 — slika.

GREYSCHER MATIJA bakrorezec

R. v Ljubljani, u. 1689 v Budimpešti. Valvasorjev sotrudnik. — SBL I, str. 260. ELU II, str. 468, da umrl 1689 ali 1712.

GRIČAR JOŽE ekonomist

R. 17. apr. 1941 v Novem mestu. — Biografije in bibliografije učiteljev in sodelavcev Univerze v Mariboru IV, str. 201.

GRIVEC FRAN teolog

R. 19. okt. 1878 v Vel. Lipovcu pri Ajdovcu, u. 26. jun. 1963 v Ljubljani. — SBL I, str. 261. LPJ II, str. 307 — slika.

GRM FRANC defektolog

R. 12. febr. 1877 na Raki, u. nov. 1967. — SBL I, str. 262. Revi ja SGNJ (Beograd) I/1977 št. 2, str. 34 — slika.

GROM DUŠAN medicinske pisatelj

R. 28. febr. 1920 v Novem mestu. — 225 let, str. 355. Zdr V XLIX/1980 št. 6, str. 319 — slika.

GROM EDO gledališki igralec

R. 16. marca 1889 v Novem mestu, u. 27. maja 1950 v Mariboru. — SGL, str. 199. Moravec: Slovensko gledališče od vojne do vojne, str. 160/161 — slika.

GROM MARTA pisateljica

R. 11. nov. 1922 v Višnji gori. — LPJ II, str. 312 — slika.

GROS DAVORIN pravnik

R. 26. okt. 1897 v Strazišču pri Kranju. Živi v Novem mestu. — Osebnosti. Pravniki XXIII/1968, str. 506.

DL 11. nov. 1982 št. 45 str. 30 — slika

GROSMAN BOŽENA partizanska zdravnica

R. 22. jul. 1904. Partizanila po Dolenjskem. — Delo 28. apr. 1979 št. 99, str. 25 — slika.

—GRUDEN JANKO pesnik

R. 6. jun. 1861 v Podsmreki, u. 28. okt. 1888 prav tam. — SBL I, str. 269.

GRUDEN LUDVIK pravnik

R. 22. avg. 1903 v Novem mestu, u. okt. 1974 v Ljubljani. — Ko je ko 1970, str. 328. Delo 16. okt. 1974 št. 242, str. 9 — slika.

GRUM ANTON skladatelj

R. 8. apr. 1877 v Lipoglavu, u. 8. apr. 1975 v Dubrovniku. — SBL I, str. 271. IS III/1927, str. 187. — slika. CG LXX/1977 št. 4/6, str. 48 (smrtni datum).

GRUM SLAVKO književnik

R. 2. avg. 1901 v Šmartnem pri Litiji, u. 3. avg. 1949 v Zagorju, pok. v Šmihelu pri Novem mestu. — LPJ II, str. 320 — slika.

GRUNTAR IGNACIJ notar

R. 17. dec. 1844 v Kobaridu, u. 25. marca 1922 v Ljubljani. 1893—1914 živel v Ribnici in tam ustanovil posojilnico. — SBL I, str. 273. Kron II/1935, str. 173 — slika.

GRZINČIČ MARIJA pesnica

Med vojno učiteljevala v Žužemberku, po tem bila v Levstikovi brigadi. — Jana V/1976 št. 47, str. 12.

GSPAN ALFONZ st., geodet in botanik

R. 20. marca 1878 na Dobah pri Kostanjevici, u. 31. marca 1963 v Ljubljani. — Krško skozi čas, str. 552 — slika.

GSPAN ALFONZ slovstveni zgodovinar in bibliotekar

R. 16. okt. 1904 v Krškem, u. 25. sept. 1977 v Ljubljani (sin prejšnjega). — LPJ II, str. 322 — slika.

GSPAN JULIJ strokovni pisatelj

R. 7. okt. 1907 v Krškem. — Univerza I, str. 260. Delo 6. okt. 1977 št. 232, str. 10 — slika.

GUČEK MILAN pisatelj

R. 21. junija 1917 v Dobrniču. — LPJ II, str. 325 — slika.

KAREL BAČER